

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună.

REDACTOR :

GRIGORIU MOLDOYĂN.

Abonament :

Pe an 6 fl. (14 franci.)

Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)

A D I O.

(Búcsu. De *Alesandru Petöfi.*)

Abia crepat'au zorii, când eat' că se însară,
Abia-am sosit la tine, când eat am' să plec iară.
A mele salutări dragi abia ți le-am rostit,
Și eat' că azi adioul să-ți zic trist sum silit.
Rămas bun socioară, tu belă, tânărea,
Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am prins spada în mâni acum în loc de liră,
Poet am fost, soldat azi mă chiamă a mea țară;
Pân' azi stea aurită mă conduce mereu,
A nordului lumină voiu urma de acum eu.
Rămas bun socioară, tu belă, tânărea,
Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

Ah, nu ambițiunea de tine mă departe ...
De cununa de lauri fruntea mea n'aibă parte;
Căci știi că a fericirii rose me 'npresor,
Și cu dăfina nă schimb eu al teu prea scump amor.
Rămas bun socioară, tu belă, tânărea,
Dor suflet, inimioară, scumpă viața mea!

Ah, nu ambițiunea de tine mă departe,
Acest simț din al meu sîn tu știi că stă departe,
Ci vreu pentr'a mea țară șiroi sângeră a vërsa,
Și lupte sângeroase acum a reporta.
Rămas bun socioară, tu belă, tânărea,
Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

De n'ar apëra nimeni azi țara cu iubire,
 Voiu apëra-o singur eu cu însuflețire,
 Ci acum când toată lumea la arme s'a sculat,
 Eu singur laș acasă să remân nemișcat?
 Rëmas bun socioară, tu belă, tënërea,
 Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

Gândirea ta la mine nu zic ca 'n veci să fie,
 Pân' pentru tine-oi lupta și-a patriei câmpie,
 Cunoscute pre tine, iț pot descoperi,
 Că 'n al têu gând odor scump eu singur voiu trăi.
 Rëmas bun socioară, tu belă, tënërea,
 Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

Olog poate 'ntorna m'oiu eu cândva ear la tine.
 Tu dragă iubimë-vei și-atuncea tot pë mine?
 Căci juru-ți adorată că și eu ear cu dor
 Curat ți-l voiu aduce al meu fidel amor.
 Rëmas bun socioară, tu belă, tënërea,
 Dor, suflet, inimioară, scumpă viața mea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MORMËNTUL CERȘITORIULUI.

(A koldus sirja. De *Alesandru Petöfi*.)

Întocmai ca fiara ce moartea iș simte
 Pribegea 'n pustie — un bëtân cerșitor,
 Și aici în tăcere a sale osăminte
 Le depune acum trist p'acest teritor.

Flacăi de pë șesuri la a lui cadavru
 Venit'au și îndată mormënt i-au săpat,
 Al sêu ciomag și-ai sêu desagi împreună
 La al gliei capët ei l'au înlântat.

Pë vasta câmpie făr' lemn, fără tufă,
 Stă mormëntul cel mic cu simplu lui semn,
 Singurel natura numai îl protege,
 Adornându-l cu flori și cu ierburi verzi.

Așa e destinul! cândva în viață
 Sdrențele murdare s'âninau de el.

Și eat' alui gliă azi stă 'npodobită
Cu al lumii cel mai pompos, suav covor.

Tot una-i pentru el, — destul cumcă densus
Și-a ajuns liniștea ce o tot ofta . . .
Cine-ar fi gândit, că cât de viforoasă
Fu a lui viață, ce acum s'a stêns?

Oh, aceasta mână, ce la bătrânețe
Stringea asta ghiogă atât de uscată,
Cum cândva 'n juneața plină de vigoare
Învërtea cu fală spada 'n bătălii!

Acolo fu densus 'n focul cel mai mare,
Vêrsându-și făr frică propriul său sânge,
Pentru-a stêpâniei avere și drepturi,
Ce miser să peara acuma'l părăsi!

E mort acum și el! toate sunt uitate,
Și-a lui calicie și a luptei svon, —
Liniștită-i lumea în al său jur astăzi,
Nimeni nu-i conturbă somnul suteran.

Numai când și când s'avânt'o păsărică,
Pě al gliiei mic semn cântând frumoșel . . .
Ce și cântă oare dënşa pe acest semn,
Unde stă ciomagul și desagi pě el?

A Pituc.

DESPRE O CARTE DE VISURI GRECEASCĂ VECHIA.

Un obiect de esaminare mai interesant decât omul abia poate exista; aceasta e așa atât pentru construcțiunea lui fizică, cât și mai vêrtos din considerarea facultăților sale spirituale și procesul cultural. Deși privim cu un suris compătimitor la cei-ce îș cearcă norocul în cărțile de visuri, totuși e de interes și interesant a cunoaște atât silogismul cât și cărțile pe cari se basază acela.

Urma cea mai vechie a cărților de visuri o găsim la Greci în secolul al V-lea

a. Cr. Plutarchos amintește în biografia și asemănarea lui Aristides (27) cu Cato (3) cumcă un succesor alui Aristides cu numele Lysimachos se susținea numai din deslegarea visurilor de pe tablele ce erau înaintea bisericii Jakchos¹⁾

Că oare fostau acele table cu chipuri precum vedem și astăzi în cărțile de de visuri? ori doară erau numai o con-

¹⁾ Pe esplicătorii de visuri dela biserica Jakchos îi amintește și Alkiphron.

semnare alfabetică a visurilor dimpreună cu înțelesul lor dupăcum erau alui Astrampsychos și alui Nikephoros: aceasta încă e o întrebare deschisă.¹⁾

Atâta știm sigur, că acești espicători de visuri erau în un grad cu înșelătorii și păcălitorii, fiind astfel timbrați de înșelători multipli. Taxa pentru o espicare de vis era de regulă 2 obolos = 13 cr. Aceasta e o sumă destul de mare, mai ales considerând valoarea banilor de atunci, apoi că pentru espicarea visurilor recurgea plebea, căci clasele mai înalte își aveau Lenormanzii lor proprii.²⁾

Cam pe acel timp cade espicarea sistematică a visurilor, va să zică: atunci s'a început literatura științifică.

Că cât de bogată a putut fi literatura deslegării visurilor la Grecii vechi, putem deduce din împrejurarea, că și astăzi cunoaștem cu destulă precizie 27 de scriitori grecești vechi, cari au scris despre ființa, însemnătatea și cu deosebire despre modul deslegării visurilor. Între acești scriitori nu vin enumerați medicii și filosofii, cari mai toți s'au ocupat cu ființa visurilor.

Acești scriitori în rînd alfabetic is următorii:

Achmet, probabile identic cu Abu Bekr Mohamed Ben Sirin (635—828 d. Christos.)

Opul lui în limba greacă, ne îndrumază la sorginți indieni, persici și egiptieni.

Originalul grecesc (poate e traducere originală arabă) a apărut de prima oară în Paris la anul 1603, editura lui Rigault dimpreună cu celelalte cărți de visuri.

Alexandros din Myndos, pe care l'au numit și Polyhistor; Artemid. I. 67. II. 9. 66.

Antipatros. Artemid. IV. 65. Cic. de div. II. 70.

Antiphon din Athena, Artemid. II. 14. Cic. de divin. I. 20. 33. 51. II. 70.

¹⁾ Espicarea lui Lobeck (Aglaophamos tom. I. pag. 253.) care se provoacă la Pausanias VII. 25, 6. nu o pot considera de deplin valabilă.

²⁾ Forbiger Hellas u. Rom. II. Abth. I. 277. 286.

Tertull. de an. 46. Suidas, Lukian Var. hist. II. 33. Fulgentius Myth. I., 79.

Apollodoros din renumitul oraș. Telmessos (v. Telmisos) în Caria, Artem. I. 79.

Apollonios din Attaleia în Pamphylia, Artem. I. 32. III. 28.

Aristandros renumitul vrăjitor alui Alesandru cel Mare, din Telmessos. Artem. I. 31. IV. 23. 24' Arrian. Arab. II. 18. Plutarbh. Alex. 2.

Aristarchos din Samos; înșirat aici de Rigault, nu știu însă sub titlu dubiu ori ba? Artem. IV. 23. în editura lui Hercher il serie Aristandros.

Artemidoros, despre care va fi încă vorba.

Artemon din Miletos, a cărui op a stat din 22 cărți. Artem. I., 2. II. 44. Tertullian. ge an. 46. Fulgentius Myth. I. 13. Schol., ad. Iliad II. 854.

Astrampsychos sub al cărui nume Rigault a edat în Paris la anul 1603 un espicător de visuri constător din 101 versuri iambice.

Chrysippos, Cicero de divin. I. 3. 20. II. 65. 70.

Demetrios din Phaleron. Artem. II. 44.

Dionysios din Heliopolis, Artem. II. 66. Oare acesta e Dionysius Rhodius amentit de Tertullian (de anima 46.)? cine ar ști-o aceasta rezolva astăzi?

Epicharmos, înșirat aici de Rigault după Tertullianus de anima 46. Oare acesta să fie renumitul poet din seclul al V. a Ch.? E dubiu.

Geminos din Tyros, Artem. II. 44. probabile e de deosebit de renumitul astronom.

Hermippos din Berytos. Tertullian de anima 46. Suidas.

Kratippos. Amentit de Tertullian de anima 46.

Nicandros. Artem. II. 13.

Nikephoros deslegătorul de visuri al patriarcului de Constantinopol dovedit pentru prima dată tot de Rigault.

Mikotratos din Ephesos Artem. I. 2.

Panyasis din Haliharnässos. Artem. I. 2. 64. II. 45. Suidas.

Pappos din Alexandria, renumitul

matematic, care după afirmațiunea lui Suidas încă a scris un espicător de visuri.

Philochoros din Athen, care s'a ocupat afară de istoriografia și cu prociă; afară de aceasta și cu espicarea de visuri, dupăcum amintește Rigault după Tertullian de an. 46

Phoibos din Antiochia. Artem. I. 2. II. 9. IV. 48. 66.

Serapion din Askalon. Tertullian de anima 46 și Fulgentius Mythol. I. 13.

Straton din Lampsakos, Diog. Laert. V. 58. 58. Tertullian de anima 46.

Dela acești 27 scriitori ne-au rămas numai patru opuri ce se ocupă cu visurile (Achmet, Artemidoros, Astrampsychos și Nihephoros) căci față de ceilalți posedem nește date atât de bagatele și puține, încât nu ne putem face judecată despre modul lor de purcedere și astfel nice despre progresul obținut pe acest teren.¹⁾

Dintre cele 4 opuri rămasă, cel mai remarcabil atât cu respect la estensiune cât și la cuprins e fără îndoială alui Artemidoros intitulat: «*Cinci cărți de visuri alui Artemidoros.*» Sustarea acestor cărți e un argument al valorii lor.

Artemidoros a trăit în secolul al doilea după Christos, pe timpul lui Hadrian și Antonini²⁾ născându-se în renumitul *Ephesos*. El însă s'a numit pe sine în mod fantastic de Daldisi, după locul natal al mamei sale.³⁾ Dupăce el s'a convins cumcă deslegarea corectă a visurilor e de o deosebită ponderositate pentru omenime (I. 1. IV. introducere), și fiindcă cu aceasta el a fost însărcinat — prin vis — de însuși Apollon deldisianul (II. 70. finea) s'a apucat cu toată căldura, conștiința și pasiunea la scrierea cărții de visuri ce și astăzi există.

După Suidas, el a scris și despre prorocirea paserilor, apoi despre prorocirea dea mână, decherându-le de neesistente

și totodată de înșelățiuni și minciuni (II. 69.) De altmintrelea el a scris și înainte de apărerea opului present unele broșuri mai mici (I. 1.) făcând amintire și despre alte multe lucrări de a-le sale (III. 66.)

Ca să corespundă chemării sale, a adunat lucrările apărute până atunci (I. 1.) apoi a călătorit din nou prin întreaga Grecia, Italia, Asia și alte insule mai mari grecești, ca cu ocaziunea unor sărbători și adunări mai mari pr. procesiuni, târguri etc. să poată știrici dela deslegătorii de visuri desprețuiți de popor: întrucât s'au realizat unele și altele dintre visurile deslegate de ei; (I. 1. V. introducere) apoi ca să se convingă și despre datinele deosebitelor state și popoare, cari toate trebuie luate în considerare la deslegarea unor visuri (IV. 4. și I. 8)

Opul ce-l avem înainte constă din cinci cărți, cari nu numai că s'au redactat în deosebite timpuri, dar două din ele se pot considera de întregire reciprocă. Primele trei cărți sunt consacrate unui Cassius Maximus,¹⁾ un nume necunoscut, despre care Artemidoros se exprimă — atât în introducerea cât și în epilogul cărților sale, — că ar fi fost un destins elocuent și un bărbat de înaltă cultură, — contribuind în măsură mare la reușita opului său. Dintre aceste trei cărți, cele două dintâi tractează despre opera deslegării visurilor și respective despre sistema întregii sale științe³⁾ astfel, că după o scurtă introducere teoretică despre visuri și împărțirea lor trece deadreptul la deslegarea aceloră împărțindu-le — nu cu ceva deducțiune mare — după nașterea, educațiunea și morcea omului, apoi după corpul omenesc și după părțile aceluia mai adaogând la acestea și animalele dimprejurul omului, apoi alte obiecte și zeii după adorarea lor. În forma aceasta s'a redactat și cartea a treia, care necuprinzând cevaesențial, servește numai

¹⁾ Dacă putem da crezământ lui Artemidoros, apoi sau au lăsat afară din adevăratele doctrine vechi sau le au espicat ori întregit în mod răttăcit. (I. 1.)

²⁾ Datele sale proprii I. 26 și 64.

³⁾ Pe banii dela Artemidoros și Suidas.

¹⁾ Hirschfeld și Kraus îl identifică cu Maximus Tyrius.

²⁾ El însuși o numește d. e. în introducerea IV. de «τέχνη».

ca appendice la celelalte două dupăcum însuși autorul zice în introducere și respective precuvântare (III.) El o numește și de «amicul dreptății» sau «peregrin» (III. 28. IV. introducere.)

Aceste trei cărți sunt dară un op. Ultimele două cărți formează un op separat, dupăce sunt consacrate fiului său. Acesta l'a scris separat, — dupăcum e spus în introducerea tomului al IV-lea, — deoparte din motivul, că sau aflat mulți cari i au dificultat opul; de alta parte pentrucă e redactat numai pentru esclusiiva folosință a copilului său dupăce acel op conține îndrumări speciali și espicări mai estinse ca «un secret» al deslegării visurilor. El pretinde dela copil, că să nu comunice opul acesta cu ficine, deoarece numai așa va avea respect înaintea celorlalți espicători, — la din contră nu se va destinge de densii.

La finea tomului al IV-lea promite fiului său, că — după puțină — îi va coaduna multe visuri realizate. Cu promisiunea însă s'a întârziat mult, dupăcum se escusă în introducerea din tomul al V-lea zicând, că întârzierea e a se atribui atât cercetărilor obositoare cât și mai ales călătoriilor celor mari întreprinse în cauza presentă.

După aceea însă 95 de visuri interesante și realizate, dar cu cea mai mare prescurtare și cu retăcerea numelor.

Artemidoros își consideră lucrarea sa de o producțiune valoroasă (vezi introducerea tomului IV și V.) desconsiderând — cu puține excepțiuni — și pe antecesorii săi.

Astăzi încă nu suntem în poziția de a aduce o sentință justă în cauza opului Artemidoros, cu toate acestea ceace am putea zice nu poate fi nefavorabil ¹⁾ dupăce *acelu* e mai pe sus de celelalte cărți de visuri grecești.

El se însuflețește pentru tesa sa crezînd firm în adevărul operei sau științei ce profesază; direcțiunea sa — con-

siderând perioda în care a trăit — e constantă, frumoasă și preferită.

Lucrarea sa — cu privire la noi — e prețuită în mai multe privințe. E prețuită pentrucă a păstrat multe »date« atât din cultura Grecilor vechi, cât și din credința religioasă apoi din superstițiuni: cu un cuvînt din întreagă viața lor spirituală și e mirare, că atențiunea învățătilor a fost și este atât de puțin atrasă încât până astăzi ei cunosc numai 4 opuri ¹⁾ firește abstragînd dela traduceri. Aceste traduceri ²⁾ — cu deosebire cele italiene, franceze și germane ³⁾ au adus «deslegătorul de visuri» alui Artemidoros la treapta cea mai vulgară; pentrucă cărțile de visuri comune își au toată înțelepțiunea dela acela, care nu după cum se svonește din cărțile magice a Caldeilor, Persilor și a Egiptienilor.

Începînd din secul al XVIII-lea încoace, Artemidoros s'a dă uitărei, mai ales decînd oamenii basați pe visuri își aștepta norocul din loteria.

Cărțile de visuri vechi s'au scris în credința și cu convingerea, că în visuri există «adever» și din ele — după espicare corectă, — se poate proroci. Ei au greșit, dar cel puțin nu au amăgit cu voia. (intențiunea.) Cărțile cele noaue de visuri sunt compuse cu intențiunea precisă de a amăgi, dupăce își lucrează fără nice un principiu ori sistem. Singurul principiu ce l'am găsi în ele ar fi acela că doară sunt compuse din sorginți vechi, cu deosebire pin Artem.

Acuma să ne ocupăm mai de aproape cu opul autorului nostru!

Partea teoretică — din cartea întâi cu privire la ființă, împărțirea și natura visurilor considerînd scopul practic al opului: e preste măsură macră. Aceasta nice nu poate fi altmintrelea după ce autorul se ocupă esclusive numai cu însemnătatea visurilor.

¹⁾ Velenceze, Aldus 1518; Rigault, Paris, 1603; Reiff, Lipsce, 1 05. 2 tomuri, Hercher, Lipsce 1864.

²⁾ Dintre acestea prima e latină de Cornarius, Basel, 1539, 1544.

³⁾ Cea din urmă germană e de Kraus, Vien, 1881.

¹⁾ Philopatrîs sub numele „Lukianos“, compune espicările cele mai remarcabile a visurilor cu Aristandros.

Visurile fără însemnătate precum și cele ce reprezintă atari figuri, cu cari respectivul individ s'a ocupat în starea sa trează, apoi acele cari sunt contranaturale: nu pot avea valoarea practică. Din contră visurile de ceva însemnătate, sunt trimise de zeitate. Față de acestea — că unele ce purced dela o ființă a cărei existență nu se poate nega, — nu e de lipsă o examinare specială, că: oare au ele putere prorocitoare ori ba? Definierea psihologică a visului e nedecisiveră. El adică zice, că visul e mișcarea sau dispușețiunea sufletului, care e capace a presimți sub deosebite forme și împrejurări: «bine ori rău.» După densul sufletul

față de vis e numai acceptator. Autorul nostru e deductiv când afirmă, că timpul nu influențază ¹⁾ asupra validității visurilor mai ales când corpul nu e îngreunat cu nutremint, care (nutremint) produce visuri fără însemnătate. După ce visurile sunt trimise de zeitate, așadară — pentru cele de valoare — trebuie recurs la aceea (IV. 2. V. 6. l. 6.)

(Finea va urma.)

Dr. Ioan Szamosi.

¹⁾ Deplin valoroasă sunt mai ales visurile de după mezul nopți și de către ziua. Hermann Lehrs. der gottesdienstlichen Alterthümer. 37. §. 19. j. Becker Charikles I. 2. 244.

ARPADIENII ȘI NEMANIDIENII. *)

(Suplimente politico-genealogice la istoria relațiilor Ungro-sârbe.)

Dau publicității aceste pagine nu cu un bagatel simțămînt de grijă și necertitudine. Genealogia dinastiei slavice, și cu deosebire a celei sudslavice, — după știința mea, — reprezintă un teren literar destul de macru; cultivarea acestui teren, cu considerare la năzuințele și mișcările culturale și politice a erei de astăzi, escită un interes viu; ear studiile încoronate de rezultat pe acest teren, le putem înșira între meritele cele adevărate.

Ca genealogia slavică să poată fi cunoscută și răspândită, avem lipsă chiar de acele cerințe, cari se recer și la chiarificarea și rezolvarea corectă a altor probleme istorice escludând la tot cazul povestile și alte tradițiuni rămasă dela antecesorii.

Acestea trebuie înlocuite cu știința rațională, adică cu scrutări și argumente fide-demne. E necesar dară, ca acela, care voește a se ocupa cu problema aceasta să-și îndrepte activitatea asupra in-

tregei materii cuprinse în cronicile și documente.

Eu declar sincer, că ori cum m'am năsuț a-mi rezolva problema în modul și pe calea indicată mai sus: totuși n'am avut ocașiune a recurge preste tot la sorginți imediați.

În aceasta privință nu mă pot scusa cu aceea, că doară m'ar fi împedecat starea materială a relațiilor mele personale, pentru că cine e eschis — din ori ce motiv — dela calea adevărată a sorginților acela recurgă la terenul acomodat al năzuințelor sale.

Și dacă totuși dau publicității aceasta lucrare, mă bazez pe protecția și scutul următoarelor:

E știut că marii istoriografi is foarte indolenți pe terenul genealogic. Diferința dintre ei și dintre mine — apoi alți scrutători de pănura mea — e aceea, că primii stând la gura isvorului (sorgințe) nu însătoșază, ear noi umblăm în ruțul capului pentru alinarea setei. Noi cercând originea isvorului de multeori greșim, ear groșala ni-o coreg ei. Greșala noastră însă servește pentru îmbărbătarea

*) Frânturi din opul, autorului, intitulat; A középkori délszláv uralkodók genealogiai története.

altora, și succesul final totuși e profitul scrutării științifice!

Și dacă în va succeda a da anză la descoperirea defectele de pe paginile de mai jos, totuși voi fi mângăiat în credința, că activitatea mea a provocat-o aceasta.

I.

Regina ungurească: Ilona.

(Fata marelui principe sârb Uros I.)

Anul nașterii sale nu-l putem ști cu siguranță dar potem presupune, că după pace la anul dela-măritarea ei a născut un copil ¹⁾ și îndată după aceasta a condus cu destulă tărie și virtute destinele țerei (firește în numele bărbatului său); cu ocaziunea măritării a avut o otate, care cu privire la femeii se poate zice *steteu matură*.

Probabil că ea a fost mai bătrână decât bărbatul său, dar diferența etății — în urma orbirei lui Bela — nu s'a potut considera de pedecă la fidanțiere.

Ilona s'a cununat ²⁾ cu Bela cel orb, care a fost designat erede de tron alui Ștefan II-lea regele maghiar, la anul 1129; ear în 28 April 1131 s'a încoronat cu bărbatul său în Alba-regală.

Ștefan al II-lea, care a intermijlocit căsătoria lui Bela orbul, și care punându-și ochii pe principeasă sârbescă a și cerut-o — prin deputățiune — de muiere pentru Bela orbul, — a avut mai multe motive la aceasta.

Ștefan deja în 1128 a fost declarat

¹⁾ Turóczi II. 63, „quae non post multos dies procuravit Geycham.»

²⁾ Schier în opul intitulat: «Reginae Hungariae primae stirpis» amintește o altă muiere primă alui Bela. După densus, Ilona s'ar fi măritat după Bela încă precând era în esil. Dupăce un nepot Kinamosan de alui Bela a sêmănat foarte mult unui unchi de alui Ștefan, așadară și măritarea Ilonei s'a întemplat înaintea rechemării lui Bela (dacă Bela afară de Ilona n'a avut altă muiere. Aci Schier cade în nelogică.) Cu acestea Schier voește a documenta, că Ștefan al II-lea (care știa despre viața lui Almos a. carei fată — Adelhaida — a primit-o bucuros) n'a știut nemica despre Bela etc.

răsboiu împăratului Ioan al II-lea; pen-trucă a adăpostit în Grecia pe unchiul său Almos.

Încă cu 1128 el a ocupat Belgradul (după alții și Branicevo); Sârbii, cari în anul 1122 au fost sângerați în mod simțitor de cătră Ioan, acuma s'au folosit de ocaziunea binevenită și au ocupat și ei cetatea Rasum. Această împrejurare la amărit pe Ioan intratăta măsură, încât a îmbrăcat pe comandatul Kriptoplos (din cetatea Rasum) în haine muieresti și su-indu-l pe un măgar l-a purtat dealungul piaței.

Engel susține, că aceasta confăptuire a Sârbilor să datează încă dela anul 1118, decând Ștefan al II-lea a fost recâștigat Dalmația pentru coroana ungurească; confăptuirea a fost o urmare a unui contract închiat între Ungaria și Serbia.

Ori și cum ar sta lucrul, aceea e faptă că acțiunea sârbescă din timpul expedițiunii ungro-grețe dela 1128-9, ne servește ca argument fidel la descoperirea alianței ungro-sârbe. Komnenii, ca să-și poată restitui din nou întregitatea teritorială vechia, au voit a subjuga — între alții — și pe Sârbi.

Așadară a fost o urmare naturală, că Ungurii, Normanii ¹⁾ și Sârbii, cari au considerat pe Greci de un pericol comun pentru ei — să se răscoale cu puteri unite.

În acest sens a legat Ștefan cu Uros alianță ofensivă și defensivă contra lui Ioan al II-lea. Așadară a stat în interesul lui Ștefan a pune aceasta comuniune de interes pe un fundament solid, adecă a câștiga fata principelui sârbesc pentru orbul său erede de tron.

Aci au mai potut intreveni și alte motive.

Știm adecă, că Ilona afară de frumseța sa, a mai dispus și de un caracter solid și de o virtute rară; ea pentru asigurarea domniei bărbatului și a copiilor sei, nu s'a retras nice denaintea celor mai

¹⁾ Klač, Istoria Bosniei (edițiunea germană scrisă de Bojnic Iván, Lipsec, 1885 pag. 63.)

sângeroasă mijloace. Pășirea ei în dieta din 1132, e simbolul scenelor întemplate în dieta din 1741.

Ștefan poate că a cunoscut aceste însușiri (cualități) ale principesei, și chiar din acest motiv a voit a-o câștiga pentru pusețiunea periclitată a orbului Béla.

Klaic I. c. (pag. 64. 65) se dechiară despre zestrea Ilonei în modul următor: E van sau desert, că — nefiind presupunere argumentată — Béla al II-lea ar fi căpătat dela socrus'o ca present de naș Bosnia.

Béla are titlul regese «de Rama» numai la anul 1135.¹⁾ E probabil, că când au văzut Banii bosniici cumcă puternicul rege unguresc a intrat în relațiuni de consângenitate cu casa domnitoare sârbească, și ei s'au alaturat la densusl. Cu ceva mai târziu, după anul 1124 Bela a investit pe fiul său al doilea — în dieta din Strigoniu — cu demnitatea de «duce bosniac» dar guvernarea țerei a lăsat'o și mai departe în mâna Banilor bosniici.

Cu respect la viața sa familiară numai atâta știm, că el a chemat o parte din consângenii săi Sërbi la curtea sa. Cu știrea mea în documente numai de două ori e vorbă de Ilona.²⁾

Despre sfârșitul vieței sale încă nu avem date fidedemne. Cumcă el în anii din urmă s'ar fi dat la beție,³⁾ ne face a presupune, că muierea sa ș'a întors ochii — păzitori — dela el. E băttor la ochi mai departe și aceea, că nice un scriitor nu face amentire despre mahnirea Ilonei cu ocasiunea depărtării Sofiei dela casa părintască. În urmă argumentul principal al presupunerii, că Ilona a

murit prela anul 1138, zace în improjurarea, că după moartea lui Béla întemplată în 1141 nu a fost Ilona tutorul regelui minorean Geza al II-lea ei un cumnat al ei cu numele Belus.

De aci au pre upus, că dacă pe acel timp ar fi fost în viață virtuoasa Ilona, nu ar fi lăsat din mâna tutoratul față de fiul său minorean.

Toate combinațiunile față de moartea Ilonei întemplată înainte lui Bela al II-lea, lea nimicit descoperirea lui Jaksch.¹⁾

Jaksch adecă a găsit în archiva științifică ces. reg. din Klagenfurt nește concepte epistolari, dintre cari șese se referesc la biografia fetei lui Bela; una e adresată la Ilona mama Sofiei și sună astfel: «Excellentissime matri sue N. regine Nobillissime N. Christi et ipsius ancilla videre d(ominu)m d(omum) in Syon vel regem r(egum) cum²⁾ decore s(alutem). Audita³⁾ dulcissima legatione v(estra) mater et domina, quā humilitatem m(eam) elementer salutare dignata esti: excellentia v(estra), gaudens et exultans vehementer in domino grates devotissimas serenitatis v(estre) humiliter refero. Et quia dixistis speciale vobis esse gaudium pro amore sponsi celestis devotissimarum Deo feminarum me elegeris con tubernium, quid elegerim, quid invenerim vobis, domina, paucis intimare decrevi. Dum⁴⁾ serenitatis vestre misericordiam oculo cordis intueor, mater et domina, quā me vobis commonentem amplecti fovere nutrire vestra dignata est excellētia, quicquid honoris et glorie, quicquid iocunditatis et gratie vel leticie excogitare filialis valet dilectio, totum vobis unice matri intima devotione exhibeo. Verum tamen, quia gaudium m(eum) gaudium v(estrum) esse non ambigo, facta in me magnalia dei dignitati vestre, domina

¹⁾ Fejér, Codex diplomaticus etc. II. 82.

²⁾ Fejér II. 94, in un document din 1138, ce să refereste la prepositura dela Dömös: «Anno autem . . . millesimo centesimo trigesimo octavo, indictione I. epact. XVIII regnante vero serenissimo et victoriosissimo Rege Bela II. bonae memoriae Almi Ducis filio, cum Helena reginna clementissima anno autem regni septimo.» Idem Bela Rex piissimus, cum Helena Regina nihilominus piissima — Wenzel I. 55/23 fără an: „... a piissimo Rege Bela et eius uxore Regina Elena disponendarum rerum suarum facultatem petiit.»

³⁾ Turóczi II. 64.

¹⁾ Mittheilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung 1888. Ergänzungsband II. Heft 2. „Zur Lebensgeschichte Sophias, der Tochter König Bela II. von Ungarn“

²⁾ »Cu» fără sēmnul prescurtărei.

³⁾ După »Audita» cuvântul »fama» e șters.

⁴⁾ Închiarea epistolei se tractează în conceptul dintre V. și VI.

mater. intumesc cupio. Et quo loco N. inhabitare copi regnum et patriam Deo miserante inveni. Nam tanta in me patris nostri spiritualis domini scilicet abbatibus omniumque mihi commanentium superhabundat gratia, ut velut in horto deliciarum quodam modo videar esse posita.»

Jaksch ajunge la rezultatul, că epistola s'a scris în Admont în intervalul dela 11-Sept. 1146 și până în April 1147. Nu e iertat însă să uităm că pe acel timp Sofia n'a putut fi mai bătrână ca de 14 ani.¹⁾

Din aceasta epistolă vedem, că Ilona a trimis la copila sa în Admont o deputațiune, care i-a împărtășit bucuria mamei sale pentru intrarea ei în mănăstirea muierilor blânde firește din iubire către Împăratul ceresc.

Tot din aceasta epistolă apare, că Ilona nunumai că n'a murit înaintea lui Bela, ci între 1146 și 1147 era încă în viață. Causa, că Ilona nu ne vine înainte pe timpul lui Geiza al II-lea e a-să că-uta în împrejurarea, că ea a abzis de influința personală față de tutoratul de-putat în mâinile blândului Belus, căruia îi zăcea la inimă bunăstarea Ilonei și a copiilor sei.²⁾

Moartea Ilonei se poate ficsa după

¹⁾ Dacă voim a face deducțiuni (conchideri) din acele epistole apoi găsim, că e vorba și de Konrad I. metropolitul Salzburgului, că de unul ce încă ar fi fost în viață. Conform acestora epistolele au fost scrise încă înainte de April 1147 (Meiller, Salzburger, Regesten 56. 291. sz.) În epistola a treia, care fost adresată însuși metropolitului, se face amintire de etatea lui înaintată.

În 1141 pusețiunea lui Geiza — fiind tatăl său mort — nice decum nu să poate zice favorabilă; el însuși era numai de 12-ani astfel că primii ani de guvernare i-a făcut sub influința mamei sale. Poziția lui cea mai rea se poate pune la începutul anului 1146, când împăratul Konrad a pus în perspectivă ajutor lui Borics, ear în scopul împintenării ultimului (din 31 Martie până în 6 April) chiar în săptămâna Paștilor a luat cu asalt Pojonul prin intervenirea alor 2 conți bavarezi. Pusețiunea lui favorabilă se vede în primăvara anului 1146 când a reocupat Pojonul, ceea ce la încurajat la începerea bătăliei contra Bavariei. De aci vedem, că scrierea epistoalelor cade în periodul dela 1146 — de primăvară până toamna.

²⁾ Jaksch nu și-a argumentat opiniunea sa contrară de mai sus.

anul 1146. Cumcă ca 1157 nu trăia, argumentează un document¹⁾ de alui Geiza, în care zice: «pro salute animarum matris et patris mei.»

Dacă considerăm urmările acestei legături de căsătoria Ungro-sërbe atunci în prima linie ne convingem despre guvernarea virtuoaasă alui Belus în întreg periodul minorității lui Géza. Belus a sfătuit pe cumnatul său Csudomil, fratele Ilonei, să se scuture de jugul grecesc și să pășască la alianță feudulă cu Ungaria.

Împăratul bizantin Manuil deja în 1151 a surprine pre Csudomil, care după ce n'a putut obține dela Ungaria ajutor, s'a retras în munții sei proprii. Manuil a folosit rumperea (frângerea) Sërbilor ca pretest, pentru realizarea planurilor sale față de subjugarea Ungariei din anul următor. În urmă trebuie să constatăm, că toate relațiunile de mai târziu dintre Arpadieni și Nemadieni nu sunt altceva, decât ecoul acelui solid interes de comuniune, care a susstat între aceste două familii prin căsătoria lui Bela al II-lea cu Ilona.

II.

Belus, palatinul Ungariei.

O fată de a lui Uros I. necunoscută după nume, s'a măritat după Belus.

După Engel, Belus a fost nobil sërbe și a mai avut un frate cu numele Uros. De acolo, că cronicile ungurești îl numesc: «avunculus regis Geysac» Engel deduce cu siguritate, cumcă femeia lui a fost fața marelui duce Uros și a mătușei lui Geza (soră mamei sale).

Aceasta motivare alui Engel însă e foarte defectuoasă, pentru că «Avunculus» ar fi Belus și în cazul, când Uros ar fi fost fiul lui Uros și fratele reginei Ilona. Împrejurarea, că pe Belus trebuie să-l considerăm de adevărat ginere alui Uros, se basază pe aceea, că astăzi Belus nu e cunoscut ca sërbe, ci ca Croato-dalmat.²⁾

¹⁾ Fejer II. 146.

²⁾ Claic 66.

Cu respect la viața lui Belus, Engel ne servește cu următoarele date: «Pânăcând a trăit bătrânul Uros, Belus s'a întreținut în continu în curtea regelui Geiza, care — pânăcând Belus a fost minorean — a condus afacerile țerei și s'a luptat eroicește în contra oștirilor germane alui Borics. După moartea lui Uros e probabil, că Belus s'a reintors în Sêrbia, unde domnea o confușiune mare. Poate că Belus prin apăsarea cumnaților săi a voit a asigura tronul Sêrbiei pentru sene și pentru Geiza. Aceasta însă e probabil, că nu i-a succed; pentrucă dupăcum zice Kinnamos pe Belus l-ar fi prins cumnat-o Csudomil și lipsindu-l (despoiindul) de vederea ochilor, l'ar fi trimis eară în Ungaria.»

Dupăce Engel aprețuește funcțiunea lui Belus cu deosebire din luptele avute cu împăratul Manuil, așadară el își dă espresiune părerei, că Belus s'a încercat a scăpa pe ducele Ștefan fratele lui Geiza al II-lea la împăratul Manuil. Urmarea acestei scăpări a fost, că între Unguri și Greci eară a ajuns lucrul (treaba) la luptă (după Engel în anul 1159). În acest timp Manuil a voit a-și răsbuna contra lui Uros (Primiszló) fratele lui Belus, care a ajuns cu câțiva ani mai înainte pe tron. Ca să-și apere țara de mânia Împăratului, Sêrbii — probabil — au despoiât pe Uros de tron, și au rădicat în locul lui pe favoritul Împăratului: pe Belus fratele lui Uros.

Împăratul a aprobat alegerea, ear lui Uros cel despoiât de tron i-a dăruit niște «bunuri» ce erau afară de teritorul sêrbesc. În anul 1192 Belus a abzis de tron și s'a reintors de nou în Ungaria, ca să ajute tinărului rege Ștefan al III-lea. În Ungaria ș'a și închiât el viața.

Sriitorii de astăzi ai patriei noastre descriu funcțiunea lui Belus în modul următor: Belus îndată după moartea lui Bela al II-lea a fost denumit de tutore a tinărului Geiza al II-lea. Intervenirea lui e a să multămi bunei relațiuni (documentul dela 3. Mai 1142) dintre Ungaria și Spalato, apoi căsătoriei lui Geiza cu duceasa rusă Euphrosyne. În bătălia

dela Lerfeld (delângă Laita din 11 Sept. 1146) el cu Geiza a condus trupa ungu-rească mijlocie și a atacat în coaste oastea germână. Prela 1150 el a făcut cumnatului său Csudomil (Blachin) propunerea, să se rumpă de cătră Grecia și să se alipcască de Ungaria. În primăvara anului 1152 a trimis consăngenului său strimtorit — intru ajutor — o oaste ungu-rească. Tot în acest an a plecat în fruntea altei ostiri în contra lui Boris, care făcea pretensiuni la tron; a trecut Dunărea și a atăcat Branicevo, dar a suferit perderi față de Manuil. Manuil, ca să înstreineze pe Belus dela curtea ungu-rească, l'a investit cu titlul de «principe sêrbesc». După moartea lui Geiza al II-lea (1161) însă gasim de nou pe Bela în Ungaria, ca tutore și consultător fidel al minoreanului Ștefan al III-lea.

Despre rola lui Belus din Ungaria fac amintire următoarele documinte:

În 1142. În diploma lui Geiza adresată abatelui din Pannonhegy se aminteste despre el ca despre «Belus Dux» (Fejér II. 117).

În 1145. l. c. 124, fungează ca Belus Palatinus.

În 1146. Wenzel I. 56/24, ca «Belus Comes Palatinus et Banus» (ban croat) «Belos Comite Palatino».

În 1148. Fejér II. 124, «Bani Beli».

În 1150. l. c. 130. «Belus Banus», Wenzel I. 58/25 «Belus Banus».

În 1151. l. c. 90/27. «Belus Banus».

În 1152. l. c. 60/28 «Belos Banus».

În 1156. l. c. 62/9, ca palatin. Fejér II. 139 «Belos Palatinus Comes» l. c. 140 «Belo Palatino Comite».

În 1157. l. c. «Belus Banus et Comes Palatinus», l. c. 146 «Belos Palatino existente».

În 1158. l. c. 148 «Belus (Princeps Regni)».

În 1160. l. c. 165. Redă bisericei din Zagrabia și episcopului Ștefan Bernát bunul «Dombrov». Acest document face amintire despre «Belus Banus» din timpul lui László al II-lea. Un alt document din 1165, încă-l numește «Belus Banus». Într-o epistolă, ce o scrie în anul 1198

papa Inezé al III-lea — lui Saul metropolit al Calociei — găsim¹⁾ următoarele: «Ad audentiam nostram noveris pervenisse, quod inelitae recordationis Dux Bellus olim in Archiepiscopatu tuo, proprio fundo suo, qui appellatur Caet (Ken) monasterium in protomartyris Stephani honore construxit, adeo illud amplis possessionibus redivisusque ditavit, quod XXX monachi in eo, secundum beati Benedicti regulam, domino servientes, sustentationem sufficientur habebant, et hospites et pauperes ad ipsem monasterium divertentes, procuracionem recipiebant de necessariis competentem; quadrigentas etiam marcas argenti praefer cruces et calices, idem nobilis eidem loco ad ipsius ecclesiae concessit ornatum.»

Această mănăstire fondată prin Belus, mai târziu a ajuns în posesiunea canonicilor St. Abraham din Ebron. Aceștia însă — în urma relei administrări — cu excepțiunea alor trei înși, au părăsit-o în scurtă vreme. Papa, prin epistola de mai sus provoacă pe metropolit a aduce în ordine afacerile mănăstirii.

Tot în aceasta cauză papa a adresat metropolitului și o a doua epistolă (1198 ap. Fejér II. 337) aci numește mănăstirea: «in loco, qui dicitur Keu»

Așadară în 1198 Belus nu trăia. Dintre copii lui Belus, se face amintire numai despre unul.

La începutul anului 1150 s'a prezentat la curtea regală alui Geiza al II-lea principele rus Vladimir, un frate de al reginei ungurești Frusina (Fruzsina). Acesta a venit ca să ceară ajutor dela Geiza al II-lea — în numele lui Izjaszló marele principe și fratele mai mare a reginei — în contra lui Vladimirkó ducele din Halics. Geiza s'a și retras către munții confiniari dintre aceste două țeri, avisând despre aceasta pe Izja zló. Când a auzit despre aceasta Vladimirkó, care s'a fost tăberit în Belzen, s'a retras în Przemisl. După acestea Geiza a trecut munții ocupând orașul Sanoh, ear pe comandantele Halicsului prinzindu-l dinpro-

ună cu sentinelele s'a retras către Przemisl. În urma acestora Vladimirkó a trimis la Geiza o deputățiune ca să-l înduplece, — considerând ploile de toamnă și întârzierea lui Izjaszló — a se retrage; aceasta i-a și succedut, căci în 20 Oct. 1150 Geiza a avisat pre marele duce despre retragerea sa. Cu aceasta ocaziune a cerut învoirea lui Vladimirkó de a da în căsătorie după Vladimir fata celui mai mare Ban al său. Marele duce a aprobat proiectul de căsătorie al regelui Geiza.

Cu toate că sorginții ruși nu fac amintire despre numele «celui mai înalt ban unguresc», totuși după părerea mea e o faptă complinită, că aici n'a putut fi vorba decât despre fata lui Belus.

Documintele dela 1150, îl numesc pe Belus de «ban» și e natural că el ca unchiul regelui magiar a ocupat între Bani locul prim.

Nice că s'ar putea crede, cumcă Geiza ar fi jucat aceasta rolă de dragul unui simplu subaltern al său.

Maniera sa apare în altă coloare dacă considerăm, ca mireasa e însăși nepoata sa; în acest chip relațiunile de consanginitate ne dau formula următoare:

Uros I., marele duce sârbesc

Ilona bărbatul său Béla al II-lea rege un- guresc	Fata bărbatu- lui ei: Belus Ban	Msztiszló mare duce rus § în 15 Apr. 1132
	Geiza al II-lea rege.	fata Vladi- mir Fru- sina.
		1150
		1146

E probabil, că Vladimir s'a cunoscut cu mireasa sa în 1150, când s'a întreținut la sora sa în Ungaria.

După fidanțiere Geiza conform — datinei rusești — rangului său a trimis mireasa la curtea marelui duce cu toată pompa cuvenită. Ajungând acolo ducele i'a oferit de reședință — cu la întregă ei suită — orașul Filog de unde apoi încercându-o cu daruri bogate a deliberat-o. Mirele, care în urma imbolnăvirei a fost rămas la cumnatu-so în Ungaria ș'a pre-

¹⁾ Fejér II. 336.

tins mireasa și îndată s'a și cununat cu ea.

Pe Vladimir la anul 1151, când a umblat de nou în deputațiune politică pe la curtea ungară, la însoțit și muie-re-a sa, care a dorit să-și vază părinții.

Soartea lui mai departe, e necunoscută.

(Va urma.)

Dr. M. Werthner.

FOLOASELE NEUNIRII.

Domnul Nicolau Densușan a consacrat un capitol întreg foloaselor unirii silindu-se a discredita biserica unită cu auctoritatea unor scriitori români. Fiind că însă dsa și-a uitat, să arete cetitorilor săi și foloasele neuniri, ne ținem noi de datorință a le indigita aci pe scurt, pentru ca cetitorii să aibă o idee perfectă despre meritele ambelor biserici, dintre cari pentru dl Densușan are preț numai cea unită în credință cu Slavo-Bizantinii.

Recunoaștem, că tema noastră ar merita o tractare cu mult mai amplă decât aceea, ce o putem face în cadrul restrins al studiului nostru. Cetitorii însă, cari se ocupă cu studiul istoriei, vor putea judeca, și fără analiza mai amănunțită a faptelor din partea noastră, dacă cele ce le susținem mai la vale, corespund ori nu adevărului istoric.

Nimic nu se susține astăzi cu atâta tărie, cu frasă goală, că biserica ortodoxă a fost în trecut scutul naționalității române. Istoria ne arată din contra, că biserica ortodoxă până la sfântă unirea n'a reprezentat și scutit în mijlocul Românilor, decât interesele Slavilor și Grecilor și în Ardeal ale Magiarilor. Ea a fost în mijlocul Românilor o instituțiune slavo-bizantină, cu limbă, obiceiuri și aspirațiuni străine de originea și caracterul nostru etnic latin, și pentru aceea în loc să promoveze dezvoltarea noastră naturală pe terenul cultural, național și politic, precum biserica catolică a promovat dezvoltarea popoarelor apusene din sinul său, ea a lucrat din firea sa în contra celor mai vitale interese ale românismului.

Adevărul acesta l'a exprimat cu puține, dar memorabile cuvinte cronicariul nostru Șincăi, când vorbind despre trecerea Românilor sub jurisdicțiunea patriarhiei din Constantinopol, esclamă: «Barem de nu s'ar fi întâmplat aceasta, că Români mai fericiți ar fi fost, de s'ar fi supus patriarhiei din Roma, precum s'au fericit alte neamuri, cari înșiși le vedem.»¹⁾

Tot acest adevăr l'a exprimat și Cesar Boliac în oda sa către Români, unde cântă:

„Printr'o fatalitate fuseși greșită tare
De te rupseși de Roma. O' ritul cel grecesc!
Această-ți este culpa, de n'affli mângăcre
În sinul casei tale...
Rău te-ai unit de-atuncia cu ginți eterogene,
Cu gințile slavone, mângite la Fanar!
Pe-o cale retrogradă vei merge mult alene?
Veninul tot, în pismă, vei scurge din păhar?»²⁾

Despre adevărul aceste sperăm, că se vor convinge și cetitorii noștri.

1. Limba este nu numai distinctivul cel mai caracteristic al unui popor, ci și mijlocul cel mai puternic pentru conservarea individualității lui. Ortodoxia sau neunirea însă ne-a atacat tocmai acest tezaur scump îndată dela început, căci în locul limbei latine vulgare, care probabil am avut-o în viața noastră bisericească și religioasă înaintea de schismă, a introdus o limbă cu totul străină de firea limbei noastre: limba slavonă, care a alungat limba românească nu numai

¹⁾ Chron. an. 869.

²⁾ Cesare Boliacu: Poesii vechi și nouă. București, pag pag. 97.

din biserică, ci în principatele române și din stat, așa încât aceasta s'a mai potut conserva veacuri întregi numai în coliba ciobanului. Prin influința limbei slave fisionomia latină a limbei noastre s'a alterat așa de tare, încât înzădar s'au silit unii filologi a-i reda vechiul chip și la urmă toți am trebuit să ne convingem, că direcțiunea urmată de ei ar crea o nouă limbă neînțeleasă de poporul român de astăzi, și pentru aceea am trebuit să părăsim acea direcțiune. Cât rău a produs limba slavonă și mai târziu cea grecească introdusă prin «ortodoxie,» ne-o spune un scriitor, care nu va fi suspect dlui Nicolau Densușan, deoarece îi este frate. Acesta zice: «De preste Dunăre veni în Dacia Traiană limbă slavonă — întunerecul — în stat și biserică. Sute de ani purtarăm acest jug rușinos . . . Vedem, cât de mari au fost pericolele, prin cari am trecut, pericole, nu de invasiuni, nu de foc și fer, ci pericole, cari se operează în tăcerea pe furis, în biserică, în viața publică, în sînul familiei, în conștiința fiește căruia, pericole mai mare decât toate invasiunile barbare! Invasiunile barbare, cari au ținut mai bine de o mie de ani, nu ne-au șters pe noi cei de dincoace, preste cari au trecut toate, însă invasiunea furisată, liniștită a limbei grecești și slavone în timp scurt a smăcinat elementul numeros și puternic, pe a cărui umeri se răzema odinioară o mare împărăție, elementul român de dincolo de Dunăre! Azi nu mai vedem decât sfărîmăturile scăpate din naufragiu, pe cari unu nou reflux se încearcă a le răpi din liman și a le înghiți pentru totde-a-una! ¹⁾»

Atunci, când biserică ortodoxă a fost silită să tolereze și în serie limba românească, cea dintâiu nisuință a sa a fost, să o îmbrace în costum slav, adoptând alfabetul cirilian, și nu odată s'a întâmplat chiar și în timpul cel mai recent, că niște archierei ai bisericii ortodoxe au anatemisat pe cei ce se încercau a eli-

mina din cărțile bisericești slovelo cirilice și a le înlocui cu literele latine.

Miscarea pentru introducerea limbei române în biserică și statele românilor nu a pornit din sinul bisericii neunite, ci dela alți factori, cari tocmai în biserică ortodoxă au dat de cea mai mare pedecă în realizarea lucrării lor.

În Transilvania principii calvini au fost, cari au introdus limba română în biserică. Miscarea pornită aci nu a potut triumfa deplin în România, decât foarte târziu. Chiar și în seclul trecut în multe biserici din România se întrebuinta limba slavonă, rare ocupa terenul mai virtos în bisericile de pe la sate, pe când cea grecească ocupa-se orașele. Cu câte îndârjire se lupta biserică neunită în contra limbei românești, ne dovedește însă și instrucțiunea, ce a dat'o Dositei către mitropolitul Atanasie cu ocaziunea chirotonirii acestuia la anul 1696. În aceasta instrucțiune se zice: «Trebue Archieria ta, slujba bisericii, adecă ochtaiul, mineiele și alalte cărți, ce se cântă duminecile și serbătorile, și slujba de toate zilele, să te nevoești cu de adinsul să se cetească toată pe limba slovinească sau elinească, eară nu românește sau într'alt chip.» ¹⁾ Așa dară folosul netăgăduit al neunirii este, că ne-a schimonosit limba cu elemente străine și mai virtos slavone, a făcut pe o mulțime mari de Români, să-și uite limba românească și astfel să se contopească în elemente străine, și s'a luptat în continuu în contra introducerii ei în biserică și stat până la sfîntă unire.

2. Precum însă biserică neunită a cercat, să ne stingă limba, tot așa s'a încercat, să ne omoare și conștiința națională. Legăturile noastre cu biserică slavă bisantină ne-au adus așa de departe, încât Români mult timp »se priviau și ei ca făcând parte din familia popoarelor de sud.« Această mărturisire adevărată nu a eșit din gura unui «Iesuit», ci din a unui Archiereu ortodox, Melchisedec, ²⁾

¹⁾ Aron Densușan : Istoria limbei și liter. române, Iași 1885 pag. 9 și 19.

¹⁾ La Cipariu, Acte și fragm. pag. 243.

²⁾ Viața și scrierile lui Grigorie Tamblac în

care na poate fi suspect nici măcar în ochii dlui Densușan. Apoi cum ar fi putut să se trezească conștiința națională în Români, când biserica îi crește numai slovenește, precum ne spune tot Melchisedec: «Mănăstirile pe atunci erau școalele, unde se formau bisericașii români; de acolo se luau Episcopii, Mitropoliții, toți bine întăriți și lipiți de cartea slavonă, pe care ei la rîndul lor o propagau în țară prin școale înființate pe la Episcopii și Mitropolii și pe la orașe, ba chiar și pe la sate, prin școale înființate de boeri pe la moșiile lor.»¹⁾ Ce au făcut mai târziu fanarioții ortodoxi nu numai pentru a omori în România din principate cunoștința națională, ci și pentru a-i înjosi la starea dobitoacelor, ca să-i șteargă de pe față pămîntului, este cu mult mai bine cunoscut, decât să fie lipsă de a mai lungi vorba. Ear cât de tare s'au lăsat Români ortodoxi din Transilvania a fi înjugați de Maghiarii calvini, o știu cetitorii noștri din alt loc.

3. Unde limba slavă «făcea partea tegrantă a ortodoxiei române, care era comună cu a tuturor popoarelor slave dimprejurul României,²⁾ și unde se omori conștiința națională, nu poate fi vorbă de cultură națională. Această cultură a fost tot-de-a-una împedecată prin alipirea noastră de biserica slavo-bizantină. Noi am ajuns în orbita Resăritului, tocmai când acesta începu-se a decădea, când locașurile vechi ale științei și civilizațiunii în urma schismei începuseră a deveni asile nu pentru cultură, ci pentru niște oameni, cari se alipiau numai de formele esterne ale religiunii, și în loc să fie în-suflețiți de principiile dătătoare de viață ale creștinismului. Pe când Resăritul apuneă, pe atunci în Apus semînța bogată de cultură și civilizațiune aruncată de Roma catolică începea a resări și după aceea a produce fructele sale binecuvîntate. Noi ne-am lipsit de aceste fructe,

am întrerupt ori ce comunicațiune de idei cu popoarele latine din Apus și cu universitățile înfloritoare de acolo, și astfel am fost lipsiți de posibilitatea de a înainta alătura cu popoarele civilisate, și de a țienca vie în noi conștiința originii și meniri noastre pe pămîntul vechii Dacii. Cei mai de frunte bărbați ai Românilor erau în servitiul culturai străine, cum a fost d. e- Grigorie Țamblab, care deși Român, a scris slovenește. E drept, că am avut și câțiva scriitori, cari n'au despretuit limba românească, însă aceasta nu avem să o mulțămim bisericii ortodoxe, căci cei mai de frunte dintre scriitorii moldoveni au ajuns la idea de a scrie românește numai în urma creșterii lor în Polonia catolică și a contactului lor cu această țară.¹⁾ Asemenea se poate zice și despre scriitorii din Muntenia, cari au început a prețui cartea românească, nu pentru că aceasta ar fi fost prețuită vreodată de biserica ortodoxă, ca atare, ci pentru că străbătuseră și la ei ideile propagate parte de unii francesi, cari erau instructori pe la familiile boeresti, parte de feciorii boierilor, cari învățau carte în școalele Iesuiților din Ardeal. De ce ignoranță înfricosată a fost cuprins clerul și poporul chiar și în lucrurile religioase din lipsa literaturii și culturai naționale, ne istorisește pe larg Melchisedec în opul citat.²⁾ «Un popă cânta adresându-se către dascălul: Dascăle dascăle adus-ai pe behelhe? Dascălul răspundea: Ba naiba să te ia, că mi-a luat și pe mihoho-și mi-a dat pe bububo. Tradiția ne mai spune că erau popi, cari luau în mână

¹⁾ Aron Densușan încă recunoaște acest adevăr: „Aci avem pe cei dintâi și mai însemnați chronicari: Urechia, Eustratie, Miron, Nic. Costin și Dimitrie Cantemir. Acești doi din urmă, deși trăiesc și scriu și la începutul secolului al 18-lea, ei însă sunt fii intelectuali ai sec. al 17-lea. Aceasta putere intelectuală, ce o aflăm în sec. al 17-lea în Moldova, se esplică ușor. Moldova sta pe atunci în cele mai strînse legături cu regatul Poloniei, destul de înaintat pe acele timpuri... Boerii Moldovei își trimiteau copii la școalele din Polonia. Drept aceea Moldovenii aveau ocașiune a-și câștiga cunoștințe mai multe și mai serioase.

²⁾ Vezi pag. 76—79.

cartea slavonă, și adresându-se către oameni îi întreba: Oameni buni! știți voi, ce-i în cartea asta? Dacă ei răspundeau: Nu știm, le răspundea, că nici el nu știe. Dacă ei răspundeau, că ști, popa le zicea: Apoi n'am la ce să vă mai spun și eu; apoi conversa cu ei despre alte lucruri și-i blagoslovia. Alt popă neștiind ceti prohodul, se închidea el singur în biserică cu mortul, lăsând pe poporani afară la ușa bisericii. După câțva timp de așteptare deschidea ușa și invita pe poporani să ducă mortul la groapă»¹⁾ Eată la ce stare miserabilă ne-a adus biserica ortodoxă. Dacă după espresiunea lui Melchisedec clerul de rind: «nici carte slavonă nu învăța, nici pe cea română nu o avea,» ne putem ușor închipui, în ce întunecime egipteană a trebuit să oarbece poporul. Stările acestea în principate nu numai nu s'au îmbunătățit, ci din contră s'au făcut și mai ticăloase în timpul fanarioților. Că în Transilvania nu erau stări mai bune înainte de unire, se poate dovedi cu nenumărate documinte din timpul acela. Oameni, cari se știe ceti și serie, abia se găsiu.²⁾ Chiar episcopii știau numai ceti și serie³⁾. Românii nu aveau școale nici în sate, nici în orașe.⁴⁾ La preoție erau admiși și indivizi, cari nu știau nici Tatăl nostru, nici numărul tainelor și-și cumpărau preoția cu bani plătiți episcopului.⁵⁾

Un cler și popor decăzut în privința culturală atât de înfricoșat nu era capabil nici să creeze, nici să conserve instituțiuni bisericești, secolastice și naționale și numai în această decădintă aflăm noi

¹⁾ Melchisedec, op. c. pag. 77.

²⁾ Ad eam rursum ruditatem delapsi sunt, ut qui legere, scribere ve fidei msteria promere de memoria noverit. vix repertas sit aliquis. Nilles Symb. I. p. 143.

³⁾ Id. ibidem.

⁴⁾ Scholae apud Valachos in pagis et oppidis nullae. Id: ibid. pag. 145.

⁵⁾ Ad sacerdoti dignitatem praevio nullo examine ii, qui nec orationem. dominicam, nec sacramentorum numerum, nec catecheseos christianae doctrinam callent, libero gradu scandunt; empto muneribus episcopo, ut in presbiteros ordinentur Id. ibid. pag. 151.

răspunsul potrivit la următoarele cuvinte ale lui G. Barițiu: «O împrejurare poate să supere pe istoricul român, care se va fi ocupând cu istoria reformațiunii care aceea este, că începând dela 1566 până la 1670 nu dai în toată istoria Transilvaniei preste vre-un nume de preot, călugăr sau episcop român gr. resăritean, care sau să-și fie apărat dogmele credinței sale bărbătește, chiar și cu pericolul vieții, sau tot așa de bărbătește să fie declarat vre unul pre față în ochii lumii, precum făceau apusenii, că abjură credința veche și trace la o credință nouă. În loc de acestea lumea se pomenește dintru odată cu episcopia calvinească în districtul Făgărașului înființată pentru locuitorii săi și smulsă cu totul de sub mitropolie. Când au trecut acei locuitori la legea calvinească? Cine a fost fondatorul acelei episcopii chiar pe fruntările Munteniei? Și alte districte locuite de Români când s'a calvinit? Și cu ce se ocupau în acele timpuri miile de călugări resăriteni, căror le place foarte mult a se considera pe sine și a se numi apărători înfocați ai bisericii ortodoxe resăritene? Este prea bine cunoscut, că aproape a șeasa parte pin pământul României se afla în mână moartă, precum se zice în dreptul canonic, adecă în proprietatea mănăstirilor grecești închinat și neînchinat. Dară unde era în acele mănăstiri teologii, canoniștii, apologați, unde seminariile de teologi și școalele pregătitoare pentru acelea? Chronicarii spun, că și pe la 1600 se mai aflau în Transilvania multe schituri sau așa numite mănăstiri mici, afară de cele cassate și secularisate dintru odată cu cele r. catolice. Ce făceau locuitorii schiturilor, pe când mitropolia și toată hierarchia bisericii române din această țară trăgea de moarte? Unde era urmă de ajutor din partea bisericii celei mari bizantine grecești, care trăgea venituri foarte mari dela poporul român, anume din dominiile mănăstirilor, din dispensațiuni, cărți de iertăciune vindute foarte scumpu, din testamente, colecte, sărindare și alte multe?»¹⁾

¹⁾ Părți alese din Istoria Transilvaniei v. I. p. 150.

Dacă nu s'a întâmplat aceea, ce istoriograful nostru ar fi dorit să se întâmple, este a se mulțami alipirii Românilor de ortodoxia slavo-bizantină. Ram rupt fiind din trupina unității catolice, biserica resăriteană a trebuit să se uște. Raza detașată din soarele centrului catolic, ea n'a mai putut lumina.

4. Dar nu numai desăstrele de până aci le-a adus asupra Românilor mult lăudata «ortodoxie», ci tot ea este, care a împedecat crearea unui mare stat românesc chiar din veacurile de mijloc. Ideea aceasta a desfășurat-o foarte frumos Dr. Nerset Marian în broșura sa, citată mai sus, și fiind că această broșură a devenit foarte rară, credem, că facem, un serviciu foarte plăcut cititorilor noștri, când reproducem aci textual cuvintele numitului auctor: «Mai înainte de a se desbina bisericile, năpădirea și statornicirea Bulgarilor în Dacia Aureliană risipi prin ținuturile de acolo populațiile românești, dumicate și mai mult prin înercușarea neconținută a semințiilor slavone proprii zise. Cu toate aceste noi avurăm un ascendent mare asupra acestor barbari, luărăm parte la creștinarea lor, înființăm de două ori împreună cu ei o împărăție puternică, și întorcându-ne împotriva Grecilor, pe cari furăm aproape să-i părăsim și în materie religioasă, îi vezurăm pe aceștia învinși și-i gonirăm înaintea noastră până la porțile Constantinopolei. De am fi rămas de mai înainte uniți cu Roma, de am fi păstrat vechea organizație ierarhică a Daciilor și împreună cu dînsa vechea limbă și literatură a gîntei noastre, noi am fi isbutit de sigur a atrăge în orbita noastră pe niște neofiti, cari ne erau atât de prietini, în același chip cu care atraseră în orbita lor pe Vizigoți, frații noștri din Iberia, pe Franci, frații din Galia, pe Longobarzi, frații din Italia. Noi însă ne perdusem ierarhia primitivă de pe timpul lui Leon Isauric împărat bizantin (a. 782), trecându sub jurisdicția patriarhicii din Constantinopole: încât mai înainte de schismă, limba rituală deveni cea grecească, ear după Ciril și Metodie, cea slovenească, întă-

rită apoi prin ivirea și stabilirea schismului. În chipul acesta am perdut prilejul neprețuit de a ne asimila pe barbarii noștri formând cu dînsii o singură nație neolatină, și înființând mai curînd sau mai târziu un stat mare românesc, călare pe Dunăre și întins spre meazănoapte până în centrul Ungariei actuale, ear spre meazăzi până la țărmurile mărilor. Cine ar îndrăzni, să-și închipuască soarta eventuală a unui asemenea stat și înriurirea lui asupra istoriei gîntei latine și a întregii lumi civilizate? Abstragînd însă dela o asemenea ipotesă, de altmîntrelea destul de plausibilă pentru cine cunoaște legile istorice este un lucru de crezut, ori cât de strălucite ar fi isprăvile Voevoților noștri sevârșite mai în deobște cu o singură mână de oameni în contra semilui ei, că mai mari ar fi fost ele și mai roditoare, dacă nu ne desbina Pravoslavia de familia națiunilor apusene cu atât mai mult că, nu numai în periodul Cruciadelor, ci și în ori ce altă vreme, inițiativa și impulsul direct a întreprinderilor menite a ocroti creștinătatea întreagă în contra infidelilor, a fost o specialitate a Pontificelui Roman, și de aceea nisuițele de apropiere religioasă între Sfîntul Scaun și Domnitorii noștri, precum și silințele cele mai încordate ale acestora pentru cauza comună a Europei, se întimplară tocmai atunci, când aceiași domnitori bătuseră la ușile Vaticanului pentru a cere și a obține ajutoare. Dacă n'am fi fost instrăinațai dela Roma, am fi avut să ne luptăm mai puțin din partea Nordului și am fi avut mai multe alianțe din partea Apusului: Ungurii și Leșii ar fi avut mai puține preteste de a se băga în atacurile noastre, și mult mai rar ne-am fi rugat dela Turci, să ne fie straje în contra creștinilor; ear în minutul cel înfricoșat când căderea Vienei era să fi fost perirea civilizației moderne, n'ar fi fost nevoit Șerbanu-Vodă să joace rolul unui Mețiu Fufețiu în lagărul lui Kara-Kustafa. În ori ce cas bătăliile, cari puseră o stavilă definitivă surmeții musulmane, se încinseră când zilele unui Ștefan și ale unui

Mihai erau foarte departe și când Domniatele românești înaintau pe povișul decadenței: Turcul însuși știe mai bine decât ori cine, sub ale cărui auspicii bătlăile acelea se câștigă pentru Creștinătate și cine jucă întrînsele rolul cel covârșitor.»¹⁾

5. Dar ni-să va zice poate, că biserica neunită dacă nu a fost în trecut, este de presente și va fi cel puțin de aci înainte un factor important în viața noastră națională. Noi însă și aceasta o tragem la îndoială. În România biserica ortodoxă nu mai are nici o influință nici pe terenul social, nici pe cel cultural și cu atât mai puțin pe cel politic, ear pe cel religios adese-ori este mai hotăritoare voaccea ministrului de culte și instrucțiunea publică, decât a Sfintului Sinode. Preoții sunt desprețuiți de aproape întreagă societatea românească. Ea nu susține nici o școală, nici o instituțiune de binefacere și pentru aceea nu dispune de nici o rețursă morală ori intelectuală, cu care să se impună. Glasul ei — de se aude vre-odată — este neabăgat în samă chiar și în cestiuni politico-bisericești. Aci biserica a devenit un fel de sucursală a administrațiunii de stat și un instrument în mâna diferitelor partide, cari se succed la guvern. În Bucovina nu prea vedem clerul în fruntea luptelor politice și culturale românești, deși autonomia țării și starea lui materială bună îi deschide destul câmp liber spre aceasta. Vedem însă și acolo, cum se câștigă tot mai mult teren din partea elementelor străine, și mai virtos a celor slave. În Basarabia, Bulgaria, Macedonia și Sârbia biserica «ortodoxă» este factorul cel mai puternic pentru desnaționalizarea Românilor din acele țări. Rămâne numai biserica ortodoxă din Transilvania și Ungaria, care la aparință servește interesele Românilor. Zicem însă, că numai la aparință, deoarece ceea ce se face în sinul acelei biserici, nu se face virtutea principiilor

creștine, cari chiar și din partea bisericănilor sunt desprețuite, ei numai în virtutea principiului național, care trezit și dezvoltat de Români uniți a străbătut și la Români neuniți, și aceștia în urma împrejurărilor politice nefavoritoare, neputându-și valida interesele naționale în organismul statului, cearcă ocrotirea lor sub scutul autonomiei bisericăști, în cele mai multe cazuri în contra voinței bisericănilor. Când însă împrejurările politice se vor schimba în favorul Românilor, biserica ortodoxă din Transilvania și Ungaria încă se va reduce la rolul celei din România.

Un pericol mare va fi însă pentru Români biserica ortodoxă atunci, când ținuturile locuite de ei, prin o nenorocire, de care să ne ferească Dumnezeu ar ajunge în posesiunea Muscalului. Atunci se va ști prețui unitatea catolică atât de disprețuită astăzi, dar va fi prea târziu. Atunci se va pricepe, că pentru ce un popor catolic ca Polonia poate să-și păstreze individualitatea națională față cu toate mijloacele, cari le inventează inteligența și le aplică barbaria pentru nimicirea lui. Atunci se va vedea, că ce instrument puternic pentru desnaționalizarea noastră este biserica ortodoxă, a cărui cap este sfântul Țar. Atunci se va vedea, cum vor răsuna bisericile noastre earăși numai de accentele limbei slavone, care ne-a smăcinat atât de tare în veacurile trecute. Dea Dumnezeu, ca aceasta să nu se întâmple, însă nu ne putem reținea dela împlinirea datorinței sfinte de a atrage atențiunea tuturor acelora, care își iubesc neamul, asupra acestui pericol amenințator.

6. La toată întâmplarea însă biserica ortodoxă nu este capabilă de a conserva poporului român creștinismul, care singur este garanța libertății popoarelor și a progresului lor. Este un fapt dureros, însă netăgăduit, că în clerul român ortodox tot mai mult dispăre credința vechii biserici orientale. Do când clerul acesta este crescut sau acasă sub influința ideilor volteriano importante de pe malurile Senci, sau prin Germania în școlile pro-

¹⁾ Pravoslavia Română față cu dreapta credință română pag. 56 și urm.

testanților și raționaliștilor, s'a putut observa, că el nu mai pune nici un pond de principiile dătătoare de viață ale creștinismului, ci numai pe unele forme esterne, bune ce mijloc de exploatare a unui popor, care încă nu a înaintat așa de mult în cultură, încât să fie capabil a cunoaște amăgirea, în care este ținut. Am avut deosebite ocațiuni a conveni cu membri de frunte din clerul ortodox și tot-de-a-una ne-am convins, că acest cler de nimic nu este așa departe, ca de învățătura sfinților părinți și a săboarelor ecumenice orientale în materie de religione. Unul dintre cei mai inteligenți preoți «ortodoxi» ne spunea în anii trecuți, că el nu crede nici macar în divinitatea Domnului Christos. Ne-a uimit această mărturisire, și îndată i-am observat, că atunci dînsul pentru ce rămâne preot al unci biserici, care în tot cultul său divin adorează dumnezeira Mântuitorului-Iumii? Tot așa fac și ceilalți preoți gr. or. în număr covârșitor. Dacă stai de vorbă cu ei, află, că nu mai admit supranaturalul. Pentru ei dogmele sunt legende, minunile simboale, și dacă tu protestezi în contra acestei decădinte a unor oameni, cari se profesază de preoți ai unei religii, pe care nu pun nici un pond, ei îndată se uiță la tine cu compătimire, crezându-te un ignorant rămas de lume și necunoscător de progresele, ce le-a făcut știința, sau te desprețuiesc, socotindu-te un fariseu, care numai în afară se arată, că mai crede lucruri preste cari lumea luminată, după părerea lor, a trecut de mult la ordinea zilei. Științele sacre nu s'a cultiyat atunci, când biserica ortodoxă dispunea în România de averi colosale, pe cari le măncau niște călugări ignoranți din Orient, și nu se cultivă astăzi, când statul României susține și facultate teologică la universitatea din București, ear dacă ici și coalea se face câte o mică încercare pe terenul acesta, te trezești, că biserica «ortodoxă» română învață doctrine protestante ori raționaliste și nici de cum doctrine, cari să fie în consonanță cu dogmele bisericii orientale; ceea ce dacă ni-să va...

vom dovedi și cu cemple. Cuvîntul lui Dumnezeu, care înainte de schismă a avut oratorii cei mai renumiți, astăzi în biserica ortodoxă românească nu se predică mai de loc. Când Dr. Nerset Marian a zis, că ceea ce se pastrează încă «din vechea Pravoslavie, e numai o scoarță crepată și scorturoasă, rău spoită pe din afară», ¹⁾ el a spus un adevăr, care l'a recunoscut chiar în «sfîntul sinod» episcopul Dunării-de-jos cu aceste cuvinte: «Din nenorocire însă pare, că este un făcut: că atunci, când avem vre-o ocasiune, să spunem ceva bun pentru biserică, noi fugim, ne eschivăm. sau spunînd ceva, acel ceva este cu totul contra bisericii și tradițiunilor ei.» ²⁾

Biserica «ortodoxă» românească a sancționat pretutindenea divorțul din cauze foarte ușoare, ear în România a adoptat deplin legislațiunea statului în afaceri de căsătorie. Prin aceasta însă ea a încurajat adulteriului și poligamia succesivă, așa încât în straturile mai înalte din societatea României se schimbă miierile mai așa de des, ca și hainele. Astfel s'a surpat constituțiunea primitivă a familiei întemeiată pe indisolubilitatea căsătoriei, familia s'a prefăcut într'un cuib de discordie, nestatornicie, capriț corupțiune și tot felul de rele adînc tăietoare în viața morală și în stare materială a societății. De altă parte simonia încuibată în biserica ortodoxă de sus până jos, a cărei jertfă în ultima analiză este tot bietul popor, — căci de pe el se scot banii cei mulți, cu cari se cumpără darul preoției și oficiile bisericesti, — simonia, zic, tot mai tare elatină credința poporului în misiunea divină a bisericii. Adugeți la toate acestea influința tot mai puternică a «spiritului modern», care și la Români se lățește tot mai tare producînd o literatură immorală și voind a scoate pe Dumnezeu din toate instituțiunile sociale și politice, și în fața acestui torent periculos închipuiți-vă o biserică, din care

¹⁾ Op. cit. pag. 44.

²⁾ Vezi «Unirea» a. 1893 Nr. 42, corespondența din București

spiritul lui Christos dispăre, cum se gată oleiul din o candela aprinsă: și apoi punându-ve mâna pe inimă, mărturisiți, dacă creștinismul nu este în primăjdie de a dispărea cu totul din societatea românească?

Și care va fi urmarea? Aceasta ori cine și-o poate închipui, dacă cugetă, că fără religione nici indivizii, și cu atât mai puțin popoarele, nu se pot ferici. Nu vom cerca a dovedi aceasta tesă, pentru că ar trebui să ne estindem prea departe. Vom face însă drept închiare câteva observațiuni. Este un fapt necontestabil, că matrimoniul acolo este mai fecund, unde religiunea este adânc înrădăcinată în inimile oamenilor, pentru că numai acolo se respectează castitatea. Auctoritatea părinților poate sta numai în acelea familii, unde este considerată din partea fiilor ca un reflex al auctorității divine. Fii sunt fericiți numai acolo, unde părinții îi iubesc ca și când ar fi fii lui Dumnezeu. Familia întreagă este liniștită și neînfrântă chiar și în mijlocul celor mai mari nenorociri, și sporește în fericire și averea domestică, numai dacă toți membrii ei se tem de Dumnezeu și-și împlinesc datorițele creștinești. Fericirea și libertatea politică încă numai prin religione se poate obține, și aceasta este bine, să și-o însemne toți, cari doresc înflorirea Românicilor. Unde stăpânește legea lui Dumnezeu, legea omenească nu are mult de făcut, și astfel libertatea politică este posibilă. Însă unde legea lui Dumnezeu nu mai regulează acțiunile oamenilor, legea umană trebuie să pșească tot cu mai multă forță și asprime, și astfel despotismul devine o lipsă neîncunșorată. Acela, care nu mai ascultă de glasul intern al conștiinței, trebuie terorizat în continu de glasul puterii publice. Acela, care nu se mai teme de Dumnezeu, se poate ținea în friu numai cu teama de om. Acolo, unde răul

nu se mai poate împedeca cu frica de pedepsele vecinice, trebuie să se înmulțească pedepsele vremelnice. Unde lucrarea preotului nu mai are efect, trebuie să se apeleze la acțiunea judeului. Unde poporul a devenit materie, singur despotismul mai este posibil, forța trebuie să înlocuească dreptul, pentru că nu se poate governa, decât de forță. Adevărată libertate nu este decât rodul adevăratei credințe și al adevăratei virtuți ce o nutrește. Spiritul lui Dumnezeu în inimile oamenilor: «Unde este Spiritul Domnului, acolo e libertate.» Niște oameni cari n'au altă religione, decât cultul trupului și al intereselor materiale, și la cari spiritul de sacrificiu, basa ori cărei ordini sociale, a trebuit să dispară și să facă loc egoismului celui mai nebun și sêlbatic, nu pot constitui un organism social puternic și nu se mai pot inspira de ideale mari pentru națiune. Ei se depărtează tot mai tare unul de altul alergând fiește care pe calea boldului și patimilor sale, până când recad în barbarie și sclăvie, cari tot-de-a-una sunt în floare, unde domnește necredința și corupțiunea.¹⁾ De aceea nici Românicii asupriți nu-și vor putea dobândi libertatea, nici cei cari o au deja, nu și-o vor putea păstra timp îndelungat fără de religione adânc săpată în inimile poporului nostru.

Din toate acestea își poate face ori cine o idee clară despre foloasele, ce ni-le-a adus și ni-le va mai aduce neunirea dlui Densușan și Maneguș și a altora de principiile lor, cari poate tocmai pentru aceea apără «ortodoxia» pentru că prin aceasta promovează necredința încuibată de mult în sufletele lor.

Unirea

¹⁾ Vezi despre acest obiect: Ventura Saggio sul potere publico Genova, 1859, parte I. pag. 63. și urm.

FRANCISC KAZINCZY.

(Biografiă.)

El fu membru ordinar al academiei maghiare, fondatorul gustului mai purificat în literatura ungurească, un luceafer al națiunii maghiare. S'a născut la a. 1759 în 27 October comitatul Bihor. Ér-Semlyén, din o familia cinstită de religiunea helvetă. Tată îi fu: Iosif Kazinczy, mamă: o fiică de-a lui Bossányi. În etate da 9 ani fu trimis în Késmárk să învețe nemțește. după un an apoi la Sárospatak unde absolvă școalele la a. 1779 mergând ba practicând în Kassa, Eperjes și în fine în Pesta. Tinerul capacitat încă de tiner cercă cunoștință cu oamenii de valoare a aceluși timp și se cunose cu poetul gr. Gedeon Ráday, carele avu mare influință asupra dezvoltării spirituale, asemenea și cu br. Laurentiu Orézy — încă poet — la a cărui mijlocire în 1784 fu denumit de viconotar comitatens în ctt. Abauj și Sáros. În acest timp pusă în vigoare împăratul Iosif II. sistemul administrativ nou, cercă cu mare grija pre acei oameni cari știind nemțește aveau ideal și piept mai liberal pentru ideile noaue. cont. *L. Török* la a cărui propunere Kazinczy fu denumit în a. 1786 de inspector școlar în în cercul Kassa. În Viena leagă amicitie cu scriitorii mai buni germani și maghiari în specie cu Báróczy. În acest post face el pașul prim pre terenul literar; opurile sale «*Bácsmegyei*» (1788) și «*Gessner*» (1788) Pau făcut favoritul publicului mai ales — atunci foarte restrins la număr — maghiar; «*Museul maghiar*» însă care 'l redactă împreună cu Baróti Szabó și Basányi; la a. 1788—1792; și foaia «*Orpheus*» care o redactă dînsul în Kassa 'l fac de cel mai văzut membru a tinerei literatură ungurască, 'l ridicară de atletul și luptătorul curajos contra gustului rău și a preocupățiunei făcându-l de apostolul formelor mai nobile și limbei mai enrățite.

Perzîndu-și officul sub Leopold II.

activitatea sa pre terenul literar deveni și mai mare. Organisă reuniunea teatrală formată în Pesta împreună cu contele Paul Ráday fiul lui Gedeon Ráday înavuțind biblioteca slabă a aceluia prin traduceri bune a bucăților clasice Shakespear, Mollière, Góthe, Lessing ș. a. (Hamlet, Mina von Barnhelm, Stella, Emilia Gallotti, Sara Sampson, Lanassa.) Despre conjurațiunea lui Martinovics (1793) în care s'a încurcat fără voie și fără a putea presupune numai pericolul ce ar putea urma în 15 decembre 1794 fu prins în casă mamei sale în Regmeez răpit fiind astfel pre mai multă vreme din mijlocul iubitorilor și din cercul activității sale. Vieței i-a dat grație principele dar șezu în temnițele Brünn, Kuffstein și Munkács 7 ani întregi. Dar nice acest timp de grele suferințe nu i-au nimicit zelul patriotic, diligența și voia spre muncă, ba singur muséle i-au fost mângâitoarele temniței sale. După-ce eși din temniță (28 iuniu 1801) care nu l'a ruinat spiritualminte ci mai mult materialminte, la a. 1840 pașeste înaintea altariului cu fiica amicului părintelui său, cu contessa Sofia Török, cu carea avu 7 copii. A doaua parte din viața sa dusă în mare lipsă de bani și multe necasuri spirituali i-au făcut'o în câțva sênină bucuriile familiare și ocupațiunile literare cari îi erau lui cele mai plăcute oare de petrecere. Din acest timp datează lucrările lui ce numără tomuri de pre terenul limbistic, istoric și estetic; monografia-i frumoasă, traduceri bune a mai multor clasici vechi și noi, călătoria lui prin Ardeal și poesiile sale nu multe, dar' foarte frumoasă. Academia de științe maghiară 'l alesă în 17 novembre a. 1830 de membru ordinar în despărțemântul pentru istoriografiă, dar în 21 august al anului următor 'l pusă în mormint colera ce ne bântui atunci pentru prima dată patria în anul 72-lea al vieței și 56-lea al muncii

sale ca scriitor. Muri bătrînul curat la suflet, vioi și perfect în singurătatea sa din Széphalom la hotarul comitatului Abauj nu departe de Sátoralja-Ujhely deplâns fiind de toți cei bun, ducând cu sine acea stimă carea i-să cuvine reformatorului, stegariului în lupta începută în favorul gustului mai bun, contra școalei veche, neclară și greoaie de mai de mult. În academie Francisc Kőlcsey ținu un memorandum asupra lui. Acest bărbat care influență un an întreg literatura maghiară și așa cultură națională în decursul unei jumătăți de seclă, cu drept cuvînt vestit, de multe ori atăcat aspru și calumniat, dar cu atît mai mult prețuit de cătră cei buni, va fi înșirat între cei dintâi, dacă e vorbă de fondatorii gustului mai bun, redicătorii și încurajătorii capacităților tinere, de preoții zelosi, aprinși de însuflețire în istoria carea nu-ș uită din șirele sale meritele adevărate.

Deja în copilărie 'l caracterisă setea după știință, perceptibilitatea a tot ce era frumos carea nu-i părăsi peptul și nu 'l lasă de sminteală nice chiar între păreții reci ai temniței. Catecheul și uscățiunile gramaticii îi erau spre mare necas, dar cu atît mai mare poftă cetea pre profeții biblicei. Învēta pre Horățiu și Virgil de rost; grecește învăta fără professor; în câteva luni își însuși limba francesă, seruta cu mare diligența în tesaurul bibliotecii Pataki-ană notându-și tot aceea ce-i păru de interes. Învētând Istoria îi plesni prin minte alcătuirea unei geografie a țării ungurești și la a. 1775 tînărul de 16 ani edă opul; «*Magyarország földi állapotjának leirajzolásá*» careia imediat îi urmă traducerea romanului scris nemțește de Beszenyei. A cetit foarte mult și bun, și rēu și știu face deosebire între ambe aceste despărțind ce era rēu de pestilentiat. Ca exemplu îi păru lui singur modul de scriere nobil și plăcut a lui Báróczy. Amorul prim 'l însufleți spre lucrări poetice, amanta lui ocură sub numele «*Czenczi*.» În «*Bácsmogyeyei*» și «*Gessner*» ajunsă deja pre Báróczy, idealul sēu, de nu cumva 'l întrec. Foile sale periodice edate în Kassa,

precum și traducerrile sale cu gust au avut un efect neexplicator asupra literaturii maghiare. Că partea cea mai mare din timp și-o mănca cu traduceri, avu causă mare și considerând timpul în care cad aceste lucrări, tot odată și folos foarte mare. În aceasta eră a iubirei de limbă patriei abstragēnd dela originalitate era mare lipsă de lectură multă și bună și Kazinczy chiar acesteia voi a-i face destul. El deveni deja fundătorul stilului și poesiei maghiare. Nu mai puțin pretind amintire și versurilo și tractatele sale mai mici în prosă împrăștiate prin gazete; din cari ni-să redică chiar scriitorul plin de spirit și bărbatul cu cultură mare; în epigramă, sonet și epistole poetice așa de hotărit și-a eluptat locul prim, că până azi nu l'a putut întrece nimene.

A doaua perioadă — după prinsoarea de 7 ani — e pentru el și mai strălucită ca cea dintâi; căci atunci și-a câștigat laurii neperitori pre terenul reformelor limbistice, atunci a spart pentru prima dată cu un curaj demn de admirat păretele gros și dêrj al orthologiei surde și a școalei veche carea nimic nu voia să auză ce era nou. El arată calea cum trebuie folosită și izavuțită limba aplicând formele estetice atît în limba legată cāt și nelegată. Cu o satiră impungătoare, cu un humor sfășietor atăca el în opul sēu «*Tövisek és virágok*» partea umbroasă a literaturii și a singuraticilor scriitori maghiari, cari de sine sē 'ntelege sē văierau în urma acestora și produsēră așa numitul «neologism» a-lui Kazinczy, lupta purtată cu arme ascuțite și înveninate contra formării de cuvinte și mod de scrierea nouă, contra neologismului. Marele strugariu al limbei care infrumsēta și prelucră aceasta materia nobilă, fu apostrofat de «ruinătorul limbei», de Herrostratele sanctuariului străbun și întregă școala îi fu acusată cu tradare de patrie. Dar «*Mondolat*»-ul și alteșfirtē de aceea natură nu au abătut pre eroul gustului mai bun de pre calea convingerei sale și luptă și mai departe cu mare tenacitate pre lăngă acele planuri, cari și le-a pus do țintă. Motto sēu era cel scris sub por-

tretul său apărut (și foarte bine nimerit) la a. 1804 și adecă: «minel több jóknak tetszeni — a plăcea la cât mai mulți.» Pre încetul au amuțit apoi inimizii cam scurți la pricepere și școala nouă s'eceră învingere hotărâtă asupra celei vechi încă până era Kazinczy în viață și în martirul așezat în mormântul frumos a Széphalmului tăcut onorează pre generalul, conducătorul și maestrul ei.

Opurile-i sunt :

1. *Magyarország földi állapotjának le-rajzolása* (Kassa 1775.) 2. *Az amerikai podocz és Kazimir keresztény vallásra való megtérése* (Kassa 1776.) 3. *Lanassa* tragediă (M. Játékszin 1771 tom. 4.) 4. *Stella*, după Göthe (Pozsony 1793.) 5. *Helikoni virágok* (Pozsony 1791.) 6. *Paramythiánok* după Herder (Széphalom 1793.) 7. *Sinopei Diogenes maradványai* (Pest 1793) 8. *Egyveleges fordításai* I. tom. (Széphalom, 1808.) 9. *Rocheaucould maximái* (Viena și Triest 1810.) 10. *Levél Witkovich Mihályhoz* (Széphalom 1811.) 11. *Tövisek és Virágok* (t. a. 1811.) *Poetai berek* (Pest 1813.) 12. *Kazinczy Ferencz munkái* (Pest. 1814—16 în 9 tomuri) sub titula *Szép literatura*, în care se cuprind: dela Goethe *Egmont*; *Brüder*, *Stella*, *Clavigo*, *Római Carneval* dela Wielandt; *Salamádrin*; de la Herder: *Paramythiák* și *Repülő kocsii*; povestile lui *Lessing*; de la Sterne: epistolele lui *Jorik* și *Eliza* și «*Érzékeny utazás.*» 14

Előbeszéd Szabuzsthoz (Kassa 1824.) 15. *Pirker: Szent Hajdan gyöngyei* (1830.) 16. *Kazinczy utja Panonhalmára; Esztergomba, Vácra* (Pest 1831) 17. *Lessing: Galotti Emiliája* (Bajza: Külföldi Játékszin 1829.) 18. *Szent történetek az ó és új testamentom könyvei szerint* (Patak 1831) Tot sub grija lui s'au mai edat: «Magyar régiségok és ritkaságok» (Pest 1808.) «Dayka versoi» (Pest 1813.) «Báróczy minden munkái» (Pest 1812, 8 tomuri.) «Kiss János versei» (Pest 1815, 3 tomuri.) «Zrinyi minden munkái» (Pest 1817 2 tom.) Fu redactor la următoarele: «*Magyar muzeum*» și *Orpheus*. După moartea sa din incredințarea academieii au edat Bajza și Toldi: *Kazinczy Ferencz munkái* (Buda 1836.) și «*Utazásai*» (Buda 1839.) *Levelei* (Buda 1842 și Pesta 1845) În tomul I. și II. a clasicii lor romani edați de academie se cuprind: «*Salustius épen maradt munkái*» și «*Cicéronnak némely beszédei és levelei*» (Buda 1839 și 1837.) În «*Külföldi Játékszin*» edat de academie: «*Barnhelmi Mina*» de Les- și «*Botcsinálta doktor*» de Molieré. Multe lucrări de valoare are în, «*Annalen der Literatur*» (Viena), «*Erdélyi Muzeum*» «*Tud. gyűjtemény*», «*Minerva*» «*Élet és Literatura*» și în broșurile «*Aurora*» și «*Hebe.*»

I. C. Pap.

UN BĂRBAT CARE DUELEAZĂ MEREU.

De *Mauritiu. Jókai.*

(Novelă.)

De când ești pre lume nu ai putut redeva o hyenă așa flămândă ca pre frațele. *Ludovic Banco* de când s'a însurat.

Eu nice nu'l mai cunosc așa s'a schimbat de tare. Când era tinăr și porumbul era pasere de griff prelungă el, era așa de blând de pentru lumea toată nu ți-ar fi bătuit nici o muscă și era în stare a răbda vexătura cea mai grousni-

că. În lumea cea mare el era ileul societății, pre contul lui se omorea de ris societatea beutorilor de vin la cină și prânz, — acela era cel mai bun care știea spune cel mai bun viț referitor la el, și că cu ocaziuni de aceste nu rămăneau cruțate nice cele mai gingașe simțiminte (de cari avea din abundență) ale sale e foarte probabil. Dar' toate aceste el nici că le bă-

gă'n samă, ba așa cu gust ridea totdeauna cu ceilalți la olaltă de creiași că pre el tot aceea 'l delectează ce alt suflet ar fi vomat foc.

Erau și de aceia cari poate din rea voință, de multe ori voeau a' l îndemna să nu se lase, dar' fratele Banco totdeauna 'ți ținea predicății întregi despre absurditatea duelilor și întru atâta era de gata cu «rugărea de ertare creștinească» că mai ușor ai fi putut îmbeta pre cineva cu o cupă de apă decât a' l ațifa pre el contra celui ce l'a ofensat.

El era acela care 'n teatre nu psta-ălea nice când, a cărui părere totdeauna era ca a vecinului său; care 'și lua pălăria din naintea fiecărui redactor, — cu un cuvânt: era un om foarte fricos și de tot blând.

Dar' tot acestea s'au schimbat foarte grozav: de când e căsătorit.

De odată deveni hazard, acățios (se 'ntelege: acasă), fin, ca un parvenu; sfăditor ca referentul unui journal fără prenumeranți; impertinent ca «vortänzer»-ul unui mazur și mormăitor cum numai poate fi un bărbat — acasă.

Cel puțin așa-i merse vestea și povestea.

Atâta însă i adevăr istoric, că bucătăreasă st. doamne auzea de multe ori lucruri foarte interesante pre gaura cheii pre cari — fiindcă aveau a rămănea 'n secret — le știeau foarte-foarte mulți.

Doamna Banco 'm era una dintre cunostințele din'nainte de coleră la care mai întâi am învățat a pune frumosul când întorcându-mă din streini 'm putuse-mi scutura *praefectusul* de după cap.

Până a nu se mărita se numea: *Eufenica Divan*; fu crescută în vremea sa la curtea măriei sale unchiului meu — nu se știe în ce calitate — mai târziu crescând mai bine, fu denumită de «conversatricea» magnificei mătușă în care oficiu răbdând caprițiile demne de iubit a domnișoarelor verisoare, trăi multă vreme, mulți ani frumoși în decursul căror un maior bun, care era pensiunat și avut, care după ce a căpătat solemniter corfă dela verișoara mea cea mai tineră

— botezată de către sfințica sa încă cu doi ani mai 'nainte ca mine — Georgina, se mânia așa de tare, că ceru pre Eufemia cu carea se și căsătorii. Se 'ntelege că nu trăi nici un an.

În scurt timp Banco făcu cunostință cu «cassa» Eufemiei; dând de urmă că ea are la vro zece mii floreni și «în spe» poate și mai mult; aceasta fu cauza principală de o luă, aceasta fu pentru el capricornul tropic.

Într'o zi (ori doară chiar demineată, căci soarele acest prost de loc nu se știe acomoda regulilor de «bon-ton»; se scoală atunci când lumea nobilă doarme mai bine, arată ameaz atunci când abia se gătește «haute-crémul» pentru dejun și apune când omul «fashionable» se pune la prânz), așadară într'o demineată, când șezind la căldura plăcută a cuptorului în fotelul meu favorit 'm beam ciocolada, (cuptorul afuma — ciocolada'm era amară), aruncându'm amicul picior remas pre meașă în ruina-m confortul poziției mele prin aceea că lăsam se'm cetească lucruri umoristice din «Chipuri din natură» (lii sigur Dle redactor că 'n această lectură prea adese cercam petrecere, căci e de știut că comornicul meu de naștere din Moravia nu știe nice o bătă ungurește, și al asculta apoi pre acesta cum îi cetește cu glas puternic novela curioasă, din carea nu pricepe nice o iotă, și a privi pantomimica moravă cu carea acompania aceasta, la baterea asta declamatoriă de roați-gănești chiar și spleenii mortali trebuiau să ridă colosal), omoream dară cum zic, vremea când fără nice o anunțiare — îndreptătită de cunostința veche — tune 'n lăuntru doamna Banco într'o stare de tot deranjată, cu șalul legat pre dos și plane fără mânuși (mânile is foarte negre de când e — măritată).

— Ah scumpul meu domnule! O! sum de perit!

(Intre parantesă zis să nu credi doar? că acest! O!*) care-i pus la capi-

*) Lucrarea presenta a apărut sub pseudonimul 101 în «*Életképek*». O comanicăm aceasta cetitorilor nostrii ca o lucrare dintre cele mai vechi ale ilus-

tul acestei poveste ar fi doară ceva nume fals, nu, acesta e numele cinstitei mele persoane, la care am ajuns așa, că moșul meu fu poreclit încă înaintea de a veni în țara ungurească de: «domnul *alt*» și de aci s'î tradusă numele în *Ó* adecă: «vechiu». E drept că nume mai scurt ca acesta nu găsești pre fața pamîntului nice chiar în țara lui John Bull.)

Adecă dama mea precum vedeam voea a amei. Fac semn morarului să-i pună scaun.

— Ah dragul meu domnule *Ó*! uită numai, cetește epistola aceasta, să văera biata femeie cu prosopopee mare, și în prezentă o epistolă dirmălită stergându-și mereu cu năframa când nasul, când ochiul. (Ce lucru prosaic mai poate fi plânsul acela, cum i-și roșește la om nasul de el!)

Abia aștepta până cetii epistola întreagă. Mai văzut' ai un țigru așa groasnic? întrebă înțeleștându-și mâinile convulsiv?

— Ți mărturisesc că nu am văzut.

— Banco scriea soției sale, că în east demineată la oarele opt o să se dueleze cu dl N. N. pe viață și moartă. (Aici scrisé unui pavian sêlbatic, care nu l'am auzit nicé până atunci nici de atunci în coace.)

— Pentru numele lui Dzeu ce se mă fac? se văeta biata muere când văzu că de surprinderea cea mare nu'nghiți-sé-m eleștele ce aveam în mână.

— Dute acasă dama mea și cetește pre Lamartine.

— Ți-e ușor dtale a glumi, dar' pre Ludovicul meu'l ucid, 'l ciuntă, 'l străpung, și apoi ce va fi de mine?

— Apoi Eufemie nu mă face nebun, respectează-m pèrul cărunt; așa ceva spune cutărui redactor tinèr sau cutărui medicinist, dar' nu mie. Bărbatul dtale vrea numai să se facă interesant, afară de cutitul de tranșat nu a prins acela altă armă'n mână.

— Ah! Ludovic e foarte sangvinic, a avut foarte multe dueluri, el singur mi-a mărturisit, ba a căpătat și plesuri.

— Da! P'o fi tăiat barbierul din eroare!

— D'mnezéule! eu cere mângăere ear' nu batjocură la. dta.

— Ei! Eufemia, pentru aceea nu-i causă să te mării; poți ști că eu nici odată nu am denegat mângăerea dela mueri și acum chiar sarcasmul îl cred de cel mai bun leac pentru durerile dtale (era vremea când știceam alt leac dar preste acele am trecut.) Fii sigură că dacă Ludvig se chiar bate atunci contrariul lui e cel mult un țințar ear sabă i o fi un apărător de muște sau o pușcă de soc.

Dar în deșert! nu-i puteai argumenta blândeța lui Ludovic și până atunci nu se liniști până nu-i promiséi în scris, că cât de mare taktură va căpăta Ludovic ori unde, atât de mare las să 'm taie mie în năs. Aceasta o liniști și în fine se dusă. Sêrmană muere! cât îl iubea pre cel lump. Muerile nu mai înceată nice odată a iubi. Nu cred că cineva va lua aceste vorbe: «nice odată» drept alusiune la cei 49 ani ai Eufemii dupăce și eu numeram atâta, ba verișoara cea mai tineră pre care sfîntia sa o botezasé cu numele Georgina era încă cu doi ani mai bătrîna.

Fratele Banco — precum profetisem — veni sara târziu acasă teafăr și întreg, dar beat cum se cade.

Eufemia în bucuria cea mare că Ludvicuțul ei nu veni acasă fără de cap nu se prea înteresa de beția lui și era gata a atribui vorbele flecnite în lături, muștrării de conștiință crezînd acelei minciuni, groasnice că Ludovic în zori de zi a măcelărit formal pre contrarul sêr-astfel că din acela numai ingerii ar mai fi în stare a face earăș om. O săptămână apoi continuu se ruga biata muere lui Dzeu, că să nu lesă pre nefericitul contrar să moară pro sufletul lui Ludovic, ceea ce nice nu s'a întimplat, grijînd ursita preă bine că cel ce nu s'a născut să nici nu moară.

Așa gâscă. făcea Banco din nevastăsa de câte ori numai exceda. În toată săptămâna avea vre un duel, Eufemia alla mai în toata demineăța țiduli de con-

ținutul «dacă până mâne demineată nu mă întorc, plânge-mă; căci nu o să mă mai vezi — Ludovic», sau alta «pre când vei ceti șirele aceste eu poate nu voi mai fi viu» — «Merg a pedepsi un păcat grozav, de mor, să știi că pentru tine și pentru onoarea-ți sântă a fost aceasta». Biata muere scula apoi orașul cu tânguiriile sale neîntrerupte, iar' fratele Banco lumpăria în societatea fărtaților șei bețivi și a balerinelor dela Segedin; știind că dacă sosește acasă chiar mort de beat, nu numai că nu capătă preste nas ba 'l așteaptă încă braț deschis: Odata însă hârburile unei sticle aruncate din întâmplare în cinstita față a dlui Banco 'l nimeriră așa de rău, că fața, cravata, gulerul, cămașa, toate i-se împlură de sânge, și a doua zi fața-i era împistrită cu litere chaldeice. De atunci apoi Eufemia credea sânt în duelurile lui; numai cea nu'și putea esplica că oare cu grebla sau furcuța s'au duelat acolo, unde poate omul căpăta așa rane frumoase.

Aceasta dură așa șasă luni de zile.

În fine eu fui acela care mă urisem întru atâta pentru mângăerea involuntarie continuă, cât pentru aceea că Ludovic de o jumătate de an călărea tot pre un viț. No, — mai găcește ceva nou fărtațe Banco, acesta fu destul până acum! Odată deci când Eufemia ear' grăbi la mine cu pâra-i obicinuită, și voi a ști dela mine că care animal e mai feroce decât leul ca cu acela să'l asemine pre Ludovic? o întrebai că nu ar avea voe a veni cu mine la fața locului spre a delatura pericolul?

Dama primi propunerea. Îndată am procurat un fiaker, 'mi luai cărja și urcându-ne în trăsură mai întâi am lăsat să măie în ștrada «acațului»; aici locuea dșoara *Ludmilla*, balerina dela teatrul german, carea încă cu o soață reprezenta în *Don Sebastian* jocul de vâl mai altcum ca o baiaderă din Smirna. Acesteia se 'ndătina fratele Banco a-i arunca — incognito — cununi de pre galeriă de unde nu prea rar auzeai cu finea jocului un singur aplaus. Acela nu era nime altul, decât fratele Banco. Dșoara Ludmila fă-

cea apoi pentru acela așa compliment publicului întreg, ca și când fiecare meciu ar fi fost câte un claquer-chef născut spre a-i eternisa pas de merveleux-urile ei.

Stimata *mamsel* nu era acasă; cameriera care deschise ușa de loc nu știu că unde-i până ce-i pusei în mână un ziceriu; de acela apoi își adusă aminte că artista nemuritoare va fi probabil pre prater.

Merserăm deci pre prater unde sub alei era o trăsură goală, aici ne-am scoborit și noi. Eu cu Eufemia ne coborirăm la termul lacului unde observarăm ceva alb sub o răchită.

Din depărtar recunoscuim pre regina binelor și a choreelor și luai direcțiunea drept spre dînsă

Ileana Cosânzeana însă nu arăta aplecare a ne aștepta, dar eu îi strigai:

— Ah, bon jour mademoiselle! Dar' nu fugi pentru Dzeu, nu vezi că venim doi cu trei picioare?

Stătu locului — «Ah, dta ești herr von ! O!? unde umbli pre aici așa de timpuriu? replică dînsa cu un suris picant de coulisé.

— Mulțam domnului că vin încă la timp; un amic al meu vrea să dueleze aici ceea ce eu trebue să impeded.

— Duel!? — replică dșoara Ludmila și nu știea ce espresiune să's dea feței — duel! și cine?

— Soțul damei aceste tinere, ce o am la braț: Ludovic Banco lua l'ar tătarul.

Nu lipsi mult ca micuța mea balerină să nu se schițeze, dar îi prinsei mâna:

— Vezi dta, aceasta hiena așa-i de gingașă în treburile a la poant d'honneur; că pre fie-cine 'l provoacă dacă numai se uită urit la el. Vêrsa deja mai mult sânge decât Elisabeta Báthory numai pentru lucruri de glumă.

Eufemia argumenta că am drept. Ludmila însă așa mă pișcă de mână că fui nevoit a striga.

— Aud pași, de nu me înșel. Roinăi și dta aici, frumoasa mea dșoară, ajută-ne a 'l capacita pre acest iaguar, vorbele

danielor frumoase au fost tot-de-a-una mai cu mare efect decât obiecțiunile reci ale bărbaților.

Dama fu silită a concede dacă nu voea a'ș lăsa o mână 'n pumnul meu cu carea știu că o păteam.

Toți trei ne așezarăm sub un bosquet din apropiere. Eufemia me ținea pre mine, eu pre Ludmila.

Nu prestă mult auzim apropiindu-se fluerătură foarte armonica esecutată după toate regulile becherești. Fluierătura se cobori cu timpul în gât și în cel mai frumos tenor de vițel răsuna: «oh duch cereșc, unică ești . . .»

— Acesta-i apoi sânge rece, zisei, a scoate pre E cel mai înalt înaintea unui duel pre viață și moarte. Damele mele însă tremurau ca frunza, una mai sdravên ca cealaltă. Fiecare știea: pentru-ce?

În fine apare prepelița duelantă și par' că ar fi sigur ținu directe spre bosquetul sub care ne aflam noi și de sub care vedea rochii albe neobservându-mi negreala mea.

Aici se opri și punându-și mâna stângă pre inimă, sucindu-și grumazul cu ochii înflați ajunsă acolo unde «sufletu-mi în ceriu se duce» când Eufemia ne mai puțindu-se reținea se desfăcu din tușiș și așa 'l cuprinsă pre fratele Banco, că acesta la moment stătu ca înlemnit.

Încă om să moară de spaimă nu am văzut, dar acum era p'aci să vèz.

Gura-i deschisă cu trilerul oprit în grumaz, fața-i albă ca creta, părul sburlit, ochii înghețați, degetele țepenite; era o mumie vie.

— Te-ai spăriat de mine — așa dară tu poamă rea? il admoniă blând Eufemia, ear' ai voit a te duela, nu fu de ajuns a mă supera până acum atâta? tu, tu om reu tu!

Banco părea a vorbi, dar aceasta era chiar ca când omul se desbată dintr'o ametală și crede că cine știe ce cu minte vorbește.

— Eu — — — odorată Fenni — — — doară — — — nu's mânios — — — adecă vreau să zic — nu fi mânioasă; — nu

aici — — căci de loc' — — azi după ameazi (NB. Era în zori de ziuă) — marea, — adecă vreau să zic — — piațul — pe jos — — orologiul se sui — — — în turn. — — și 'si rupsă piciorul (Fratele Banco în spaima lui voia adecă să spună că în piaț a auzit că orologeriul s'a suit în turn și căzând de acolo și-a rupt piciorul.)

Mă temeam; să nu spue ceva prostie și să se vindă el pre el, și luându'm într'o mână cârja iar în ceialaltă pre Ludmila carea era verde-vinată, de spaimă, ștospărcăi și eu înaintea lui. — Cât ce ne vezu pre noi fu gata cu el, amuți ca fata împăratului în Robert tigrul.

Ear' eu ca să-i scot din necas și să aplanez afacerea îi ținu-i lui o dicție despre nebunia duelurilor și despre datoria ce o are bărbatul față de el și familia lui. Îi spusă fratelui Banco: că dacă vrea să se dueleze pre viață și moarte, face foarte bine să se dueleze fără martori ca bună oară acum; dar' va face și mai bine dacă 'și va alege un loc mai acomodat, nu așa larg. El însă jura pre ce sta soarele că până-i lume nu va mai face nimèru nimic.

— Oare cu contrarul têu ce va fi? întrebă Eufemia udându-i barba cu lacrimile și sărutările sale.

— Vom isprăvi noi doi cu el, zisei întinzându-m' brațul Ludmillei carea însă — fie-i zis spre laudă — nu'l primi.

De atunci apoi toți trei is mânioși foc pre mine; Eufemia pentrucă nu credeam în duelurile bărbatului ei, Banco și Ludmila pentru că — — — știe Dzeu pentruce.

Dacă mă 'ntâlnesc cu fratele Banco pre stradă, așa mă salută: că nice nu se uită câtră mine; mormăind în sine: tu schiop; — Ludmila încă și de pre bină, dacă mă vede, îmi aruncă nește priviri par' că i-aș fi ucis pre mamăsa și par' că im aud titula de: jamb cu un picior și jumătate. — Eufemia de departe mă amenință și 'm zice: «Dta păgâne!»

PROCESUL MEMORANDULUI.

Multe am cetit, am auzit, că noi avem bărbați devotați, apărători fideli ai intereselor poporului român «subjugat»; și multe s'a scris prin jurnalele noastre, că cu ocaziunea procesului de presă al memorandumului din partea membrilor acușați ai comitetului național se vor face declarațiuni de mare importanță cari în fața lumii vor justifica cauza română depusă în mâinile acelor membrii. Apoi mult am auzit și cetit că cu asta treabă se vor întâmpla în Cluj lucruri de mare importanță etc. etc.

Noi fiind români adevărați; cugătători asupra treburilor românești, am fost plini de nedejde, ba cuprinși și de grijă membrii acușați; ce vor să facă? ce vor să zică? Căci noi de la început am fost convinși că acest proces n'are temei mai solid; cu înțelepțiune, dignitate apărându-se treaba, noi din acest proces am reuși ca oameni de pace și patriă iubitori; ca un popor loial, cinstitor de lege.

Ce s'a făcut și ce s'a petrecut în Cluj?

O comedie. S'a băjocorit cauza noastră prin niște oameni lacomi; prin niște comedianți acărora țintă era a cheltui din punga Ligei suime enorme nu în interesul poporului ci pentru să se poată constata influința la popor, marirea și puterea lor în cele politicești.

Mai înainte de toate s'a tipărit în mii de mii de exemplare un apel către popor, ca să se adune la Cluj. Pentru-ce? Să auzea prin popor:

în Cluj se vor întâlni trei împărați . . . se va alege împăratul rumânilor; apoi din altă parte: se vor întemnița, se vor spânzura mulți rumâni; se va împărți între rumâni pământuri și alte bunuri. Să auzea despre minciuni, scornituri grozave însă crezute, căci pre noi români, durere, ne pot înșela nebunii noștrii cu ori și ce prostii, minciuni; credem orbiș dacă-i român și jăfuitorului, înșălătorului; ne place dacă ne amăgesc. Noi nimic nu învățăm din cele petrecute . . . pe noi ne pot înșala într'o treabă azi, mâne, poimâne . . . un Raț, care a stors din opincă sute de mii, poate storce și mâni și poimâni, ne poate sta în fruntea noastră și ne poate conduce pre toți în direcția perirei.

Și s'a adunat la Cluj cam la 4000 de țerani, căpătând pe zi fiește care 30 cr. Am văzut un popă bățut de ai săi pentru că le-a mâncat simbria; am văzut țerani înșelați cerșind din casă 'n casă, leșinând de foame; am văzut preoți cu ciomege, dascăli cu bâte prin birturi chiuind, și țerani alungați dintr'un colț într'altul fără lăcașuri. Și am văzut pe acușați răzământându-se pe aceste turme de oameni, umblând îngânați, superbi, ca niște semize; tăvălindu-se în caldul popularității.

Ce scop au potut avea comitetul național cu aceasta adunătură de oameni?

Am întrebet pe mulți veniți din toate ținuturile patriei și nu ni-a dat răspuns nici unul. «Nu știi!» «D'apoi știe dracul!» «Popa, das-

calul nă-a amăgit!» «Ne-am lăsat lucrul acasă și am nebunit p'aici!» Poporenii nici idea n'au avut despre cele petrecute.

Acușății înaintea tribunalului și juraților răzămându-se pe masele poporului, se purtau ca niște biteri. Au voit a presiona tribunalul, jurații cu țerenii din afară strigători: «Să trăiască!» Îngânfați, făloși își băteau joc de legi, și superiorități. Rîdeau, se frecau unul de altul, ca copii. Făceau gâlceavă și încurcături; dintr'o vorbă făceau zece; înlungeau pertrăctările cu copilarii filologice, ba mințeau ca niște făcători de rău. Tăgăduceau; se ascundeau printre paragrafii legilor; — a lor țintă era a încurca, a face noduri, iar' nu a desboda treaba poporului român, și atunci, după 19 zile, când toată lumea aștepta ceva bun, măret, ceva corăspunzător dignității poporului și cauzei române, atunci cei îngânfați, făloși, făcători de noduri — apostolii națiunii, spre mirarea noastră s'a retras, a u abzîs de apărarea cauzei naționale!

Domnilor, ați nebunit? Căci D.-Voastră dela început ați susținut, că acel proces e procesul poporului român; e îndreptat în contra naționalității noastre, — apoi cum dvoastră totuși ați abzîs de împlinirea unei datorințe mărețe?? Apoi cum — poporul v'a dat doară vot, putere ca să vă retrageți; ca să nu i-o apărați treaba cu serioșitate cuviincioasă? Și după 19 zile v'a plesnit prin minte retragerea, atunci când după atâtea minciuni, tăgă-

duiri, ascunderi, ne-ați blamat, ne-ați băjocorit de tot? Cine va crede că acel tribunal, înaintea căruia în timp de 19 zile ați jucat o comedie copilărească, nu va da încă 8 zile ca să vă purtați și bine, ca să vă apărați pe voi și treaba poporului român?

Opiniunea publică la noi și la alte neamuri a așteptat în merit declarațiunii bărbătești, limpezirea stărei; cari se fiă pretensiunile și gravăminele noastre? În cât se fim noi de unguri desprețuiți, maltratați și subjuțați? Nici o vorbă. Apostolii noștri s'au retras, au renunțat la apărarea cauzei, și lumea s'a convins, că acei bărbați știu a face propagandă în străinitate pe ascuns, nu știu însă a sta locului în momente de mare importanță înaintea tribunalelor ungurești.

Ce folos trage poporul românesc și cauza noastră din acest proces?

Foloasele nu se cam arată.

Foloasele au curs în buzdunarul fotografului (Kato) Martirii noștri pentru panoramele României au grăbit a-și-le multiplica fețele și staturile mărețe în diferite poziții. În România mult vor vorbi despre curajul martirilor în apărarea drepturilor noastre. Noi în curajul unora am văzut o impertinență îngânfată, — apărarea nu o putem descoperi nicăiri.

Idealulul nostru ar fi ca cauza noastră să fiă apărată cu demnitate, prin bărbați aleși, iar nu prin niște sēcături tocite. 2

N. Almășan.

UNGARIA.

Trecură mii de ani... Trecură ca
[prin vânt...
Decând purtam și eu — bun nume
[pe pământ.
Atunci de primejdii de rele nu-mi
[păsa;
Căci aveam fii mei, carii mă apăra.

Și bravii i-mi erau fii la larg la
răsărit,
Tot capete 'ndrăznețe, fer tare —
oțelit...
Nădejde, biruință, cetiam din fața
lor;
Purtând cu toți în suflet iubirea
țării lor.

Dar fii mei cei buni — acum s'or
învărajbit,

Căci «jidoviî Tribunei» la
[cap i-a amezit...
Cu Liga și cu Beciul — din ereri
[pân'la călchie;
De-ți tug de Kossuth toți: ca dra-
[cii de tămâie.

Voi Sârbi, Români și Teuți, Hor-
veți și Rutenasi!
Pigmei o să v'alegeți; ori mândri
[oriași...
Precum o să vă țină sub Beciu
[destinul reu...
Ori mână voi ve-ți da cu toți sub
[steagul meu.

Floria Bozgănescu Kossuthianul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DECREȘTEREA POPULAȚIUNEI ÎN ROMÂNIA.

Până-ce Liga culturală (!) din București varsă mii de mii de lei pentru o propagandă proastă și nefolositoare statului român și se amestecă în treburile interne a-le unui stat vecin, la spatele ei populațiunea română decrește. Dăm loc următorului articolu luat din Funcționarul (nr. 576) din București:

«Din cauza neinteresării noastre de ai noștri, o să ajungem în scurtă vreme fără țară, fără patrie.

Strigăm, luptăm în contra elementului ovreese care a început să ne înureacă în număr prin mai multe orașe și sate, și în loc ca românii să se unească, ei rămân indiferenți.

Românii noștri imitează pe fii Romei în ultimele momente ale căderii lor.

Indiferența lor de marmoră a pus pe Mihail Anghel ca să facă o statuă de

marmoră în marginea Romei. Această statuă era făcută dormind. De desupt era scris cu litere de aur:

Ea doarme!

Un amic al Mihail Anghel, trecând pe acolo și văzând statuă, scrisă de desupt:

Deșteapt-o, ea va trăi!

Dar Mihail Anghel, văzând ce i s'a răspuns, replică de desuptul statuei.

Lăsați-mă să dorm!

Resultatul se știe:

Roma a căzut pe mâna barbarilor pentru că a fost indiferentă la toate apellurile de deșteptare venite de la buni patrioți.

Așa fac și Români față cu aceia care voese a o deștepta asupra pericolelor ce îi amenința coplesirea marelui număr de evrei cari să înmulțesc ca locuștele.

Dl. Cuza deputat de Iași limpezeste bine chestia Iată ce a zis d-sa în Cameră :

Din acest buletin statistic general să mi dați voie să vă cetesc câte-va date, studiind excedentele ce le dă fie-care cult, la nașteri și la morți, pentru a vedea dacă populația noastră se înmulțește, sau dacă din contra ea dă îndărăt, și care cult anume.

Eată excedentele pentru cele trei culte principale în unele comune urbane pe cele șase luni ale anului 1892:

ORAȘUL	Ortod.		Catol.		Evrei	
	Născuți	Morți	Născuți	Morți	Născuți	Morți
Pitești	—	31	—	2	—	13
Bacău	—	52	—	14	—	49
Târgul-Ocnei	—	20	—	3	—	11
Botoșani	—	68	—	5	—	134
Hârlău	—	27	—	4	—	18
Galați	—	14	—	—	—	110
Craiova	—	52	—	20	—	29
Dorohoiu	—	5	—	6	—	87
Mihăileni	—	9	—	1	—	32
Călărași	—	45	—	2	—	11
Iași	—	261	—	24	—	267
București	—	211	—	44	—	255
Peatra	—	37	—	3	—	60
Ploești	—	45	—	9	—	14
Focșani	—	80	—	12	—	55
Roșiori-de-Vede	—	59	—	—	—	5

Vă să zică, în toate aceste orașe populația creștină ortodoxă și catolică dă îndărăt și numai evreii se înmulțesc.

Dacă esaminăm excedentele, după cult pe cele șase luni în unele din comunele rurale (pe județe) obținem următoarele rezultate :

JUDEȚUL	Ortod.		Catol.		Evrei	
	Născuți	Morți	Născuți	Morți	Născuți	Morți
Bacău	—	388	—	248	—	73
Fălciu	—	56	—	22	—	31
Iași	—	273	—	4	—	76
Putna	—	796	—	26	—	28
R.-Sărat	—	58	—	1	—	5
Tecuciu	—	630	—	23	—	29
Tutova	—	205	—	2	—	21
Vaslui	—	351	—	2	—	39

Dacă trecem la esaminarea excedențelor după cult în țara întreagă (pe județe) pe cele șase luni, găsim țifrele următoare :

JUDEȚUL	Ortod.		Catol.		Evrei	
	Născuți	Morți	Născuți	Morți	Născuți	Morți
Bacău	—	410	—	200	—	133
" " " "	—	29	—	15	—	80
Iași	—	560	—	30	—	364
Ilfov	—	232	—	1	—	257
Putna	—	888	—	39	—	100
R.-Sărat	—	35	—	4	—	25
Roman	—	34	—	78	—	64
Tecuciu	—	703	—	53	—	26
Tutova	—	277	—	4	—	59
Vaslui	—	366	—	7	—	95
Vlașca	—	150	—	6	—	14

Iate acum și rezultatul total pe cele șase luni în comunele urbane și în sfârșit totalul general pentru țara întreagă după fie-care cult:

In comunele rurale

	Născuți	Morți	Excedent
Orthodox	85.957	76.933	+9024
Protestant	127	73	+ 55
Lipovan	158	139	+ 28
Mahometan	639	620	+ 19
Israelit	1.204	512	+ 692
Catolic	1.243	1.658	- 411
Armean	14	17	- 3
Necunoscut	—	—	- 28

In comunele rurale

	Născuți	Morți	Excedent
Orthodox	11.521	12.328	— 817
Catolic	751	846	— 95
Armean	5	79	— 23
Lipovcan	75	77	— 2
Mahometan	239	320	— 81
Necunoscut	—	88	— 88
Protestant	223	156	+ 51
Israelit	3.868	2.165	+1703

Totalul general pentru țara întreagă

	Născuți	Morți	Excedent
Orthodox	87.478	89.271	+8207
Protestant	350	138	+ 112
Lipovan	243	207	+ 26
Izraelit	5.172	2.677	+2395
Catolic	1.998	2.504	— 506
Armean	70	86	— 26
Mohamedan	878	940	— 62
Necunoscut	12	127	— 117

În special pentru orașul Iași, pe anul întreg 1892, proporția dintre creștini și evrei a fost următoarea, într-o cât se atinge de nașteri și morți:

Născuți	Morți
Creștini 932	1.497
Evrei 2.428	984

De unde rezultă că, în anul acesta 506 creștini au murit mai mult de cât născut și 513 evrei s'au născut mai mult de cât au morit.

Din aceste date se poate constata însă o tendință generală de descreștere a populației românești mai ales în unele din orașele din Moldova, și o tendință corespunzătoare de înmulțire mai ales a evreilor. În unele din comunele rurale, ca în comunele din județul Bacău, Putna, Tecuci, descreșterea populației a luat proporțiuni cu totul îngrijitoare și de și, dacă luăm rezultatul pentru țara întreagă, găsim un oare-care excedent de nașteri asupra morților români, totuși aceste

excedente ar trebui să fie cu mult mai mari, dacă populația s'ar înmulți în mod normal după întinderea de pământ, care îi stă la îndemână după cum o dovedește chiar înmulțirea altor neamuri și mai ales a evreilor. Așa fiind, trebuie să recunoaștem cu părere de rău, că populația românească se află într-o stare de decădere desăvârșită.

Și aceasta, d-lor, e starea adevărată a țării.

Veniți și spuneți de la această tribună, că Românul nu pierce: v'am dat dovezi că pierce.

BIBLIOGRAFIE

A eșit de sub tipar și se capătă la librării: *Magyarok, Románok, a nemzetiségi ügy kritikája*. Irta: *Moldován Gergely, Kolozsvárt 1884*. Preț 1 fl.

Să mai capătă în asta cauză următoarele broșuri: *Vilaszítal a bukaresti román ifjak memorándumára*. Irta: *Moldován Gergely*. Preț 60 cr.

Politikai szédclgés, Moldován Gergelytől. Preț 50 cr.

Tiltakozás, Moldován István és Bodiu Mihálytól. Preț 40 cr.

POSTA REDACȚIUNEI

— ? — *Deia*. A eșit de sub tipar și se află la librării. Titlul opului: *Magyarok, Románok*, prețul 1 fl.

G. A. *Brașov*. Multe bune și frumoase am fi putut publica despre adunarea din Cluj. Lăsăm la o parte datele interesante. Va veni timpul când vor eși la iveală spre fal' și mărire a celor, cări astăzi ne poartă — în interesul lor spre rușinea noastră — de nas.

Cuprinsul: Adio. — Mormântul cerșitorului. — Despre o carte de visuri grecească veche. — Arpadienii și Nemanidienii. — Foloasele neuniri. — Francisc Kazinczy. — Un bărbat care ducelează mereu. — Procesul memorandului. — Ungaria. — Decreșterea populațiunii în România. — Bibliografie.